

REBUS

Reisen til en bedre skole

REBUS

Reisen til en bedre skole

REBUS – Reisen til en bedre skole

Utgitt:
November 2012

Utgivere:
Göteborgs stads lokalförvaltning, www.goteborg.se/lokalforvaltningen
Undervisningsbygg Oslo KF, www.undervisningsbygg.no
Dansk Center for Undervisningsmiljø, www.dcum.dk

Tekst:
Eva Cassel, utviklingsleder, leadpartner for REBUS, Göteborgs Stad Lokalförvaltningen.
Mie Svennberg, Enhetsjef Ung kultur og arkitekturkonsulent for barn og unge i Göteborgs stad Kulturförvaltning.
Mania Teimouri, arkitekturpedagog i Göteborgs Stad og arkitekturkonsulent for barn og unge i Kultur i Väst.
Mona Rasmussen, Undervisningsbygg Oslo KF, eiendomskoordinator. Norsk prosjekteier og prosjektleder for REBUS.
Kari Bjørka Hodneland, arkitekturpedagog, Dr.ing. (formark@online.no) Rådgiver for Undervisningsbygg Oslo KF i REBUS-prosjektet
Rasmus Challi, Spesialkonsulent, fysisk og estetisk barnemiljø og undervisningsmiljø, Dansk Center for Undervisningsmiljø, dansk prosjektleder for REBUS.

Redaksjon:
Trine Kjær, spesialkonsulent, Dansk Center for Undervisningsmiljø

Ansvarshavende: Eva Cassel, leadpartner (Sverige)

Helsidesbilder:
Anders Bach
Bildene er tatt i Danmark på Egå Gymnasium, Aarhus produktions skole, Skærring skole, Lisbjerg skole, Rosengården i Skals, Under Bøgen i Risskov, Livstræet i Hørning og Løvspring i Viborg.

Bilderne på side 64 og 65 er Undervisningsbygg Oslo KF v/ Finn Ståle Felberg.

Øvrige bilder er fra pilotprosjektene

Grafikk og Layout:
Jørn Rasmussen

Trykk: GR-Tryk AS
Opplag: 1.000
ISBN 978-82-999212-0-6

Koipering fra guidelinen er tillatt. Vi setter pris på at det refereres til REBUS-prosjektet ved bruk av tekst og bilder.

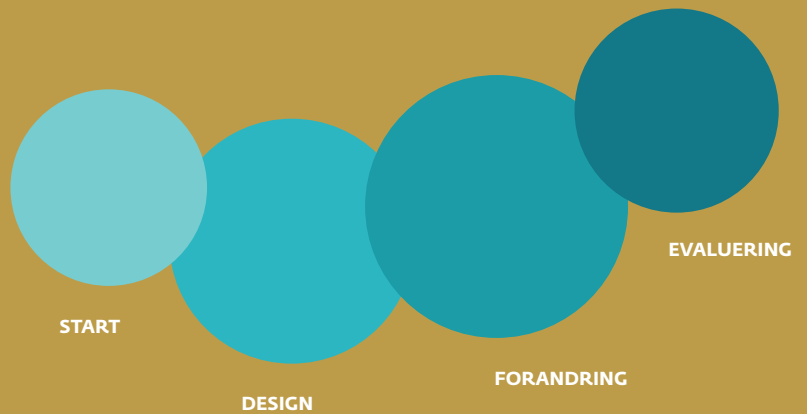
REBUS

Reisen til en bedre skole

Innhold

Forord	7	Kapittel 4: Evaluering	55
Samarbeidspartnerne	11	Proessen	55
Innledning	15	Ansvar, vedlikehold og bruk	55
Hva er et REBUS-prosjekt?	16	Fortsettelsen	57
REBUS-prosjektets arbeidsfaser	19	Erfaringer fra pilotprosjektene	59
Medvirkning for barn og unge	21	Fiskebäcksskolan	60
Faglig forankring	23	Kernehuset barnehage	62
Merverdi	27	Haugerud skole	64
Kapittel 1: Start	29	Hellerud videregående skole	66
Idé	29	Skattegårdsvägen førskole	68
Styringsgruppe	30	Trekronerskolen og Solstrålen barnehage	70
Forberedelse	31	Trosterud skole	72
Forankring	34	Vadum skole	74
Avtaler	35	Önneredsskolan	76
Kapittel 2: Design	37	Øraker skole	78
Registrering	37	Östra Palmgrensgatans førskole	80
Analyse	44	Prosjektpartnere	83
Forslag	44	Inspirasjonsliste	84
Presentasjon av forslag	45		
Valg og beslutning	48		
Kapittel 3: Forandring	51		
Presentasjon av beslutning	51		
Forandringen gjennomføres	52		
Oppfølging av oppgaver	53		
Innvieelse	53		

Forord

Hvordan kan barn og unge medvirke til utformingen av det fysiske miljøet på skoler og i førskoler?

Gjennom en treårsperiode har vi arbeidet i et EU-prosjekt med å utprøve og utveksle svenske, norske og danske erfaringer om dette spørsmålet. Ulike metoder har vært brukt, noen har vært vellykket, andre har bydd på utfordringer. Erfaringene fra dette arbeidet har resultert i en felles generell modell for hvordan det går an å få med barn og unge i en prosess som tar utgangspunkt i deres egen skole – en bygning de oppholder seg i mange timer om dagen.

EU-prosjektet fikk navnet REBUS – Reisen til en bedre skole, hvor selve reisen har vært det viktigste. Den modellen vi har utviklet, har vi gitt samme navn. Den kan brukes i både små og store prosjekter der barn og unge skal medvirke i forbindelse med endringer i deres fysiske miljø. Modellen er utformet som en guideline, og inneholder fire faser. Den knytter det fysiske miljøet til pedagogiske aktiviteter. Sitatene som presenteres, er fra EU-prosjektet REBUS.

Takk til alle barn og unge som har vært med i REBUS-prosjektet. Uten deres medvirkning hadde ikke våre pilotprosjekter vært mulig å gjennomføre. Deres engasjement og interesse har bidratt til at vi kunne skrive denne guidelinen.

Deltagelse betyr at man er med og deltar sammen med andre. Man kan hjelpe til ved å delta. Man er del av en gruppe. Man får være med å bestemme, eller i hvert fall komme med sin mening.

Elever, 6. klasse

Vi vil også takke alle våre REBUS-partnere, som har vært med helt fra starten i 2010. Barnehager og skoler har lagt til rette for å innarbeide prosjektet i sin ordinære virksomhet. Ulike kommunale etater har bidratt med sin kunnskap, og en gruppe forskere har delt sine erfaringer og sin kunnskap med oss. Takk for interessante og lærerike diskusjoner.

Underveis har Interreg IV A Øresund-Kattegat-Skagerrak støttet oss i vårt arbeid med å oppfylle målet: En guideline om barn og unges rett til medvirkning i saker som angår dere fysiske barnehage- og skolemiljø.

Det er vårt håp at denne guidelinen kan gi motivasjon og inspirasjon til både større og mindre REBUS-prosjekter, som på lang sikt kan bidra til å skape varige forbedringer.

Eva Cassel, leadpartner (Sverige)
Mona Rasmussen, norsk prosjekteier og prosjektleder
Rasmus Challi, dansk prosjektleder

Samarbeidspartnerne

Et REBUS-prosjekt kan være en måte å øke barn og unges forståelse for de fysiske omgivelsene.

Arkitekturpedagog

REBUS – Reisen til en bedre skole, er et EU-prosjekt som delfinansieres via Interreg IV A Øresund-Kattegat-Skagerrak av det europeiske regionale utviklingsfondet. Prosjektet har hatt til hensikt å binde regionen sammen gjennom å utarbeide en felles metode på tvers av landegrensene. Metoden handler om hvordan barn og unge, pedagogisk personale, arkitekturpedagoger og forvaltningen kan samarbeide om å forbedre det fysiske miljøet i barnehager og skoler. Prosjektet viderefører tidligere erfaringer fra Sverige, Norge og Danmark.

Målsettingen har vært å arbeide sammen med barn og unge for å øke deres innflytelse og påvirkning på deres eget fysiske miljø. Tolv barnehager og skoler har deltatt og bidratt med konkrete erfaringer. Andre samarbeidspartnere har vært:

Göteborgs Stads Lokalförvaltning (LF)

Göteborg bys lokalförvaltning administrerer, bygger om og bygger lokaler og boliger til Göteborg bys drift. Arbeidet foregår i tett samarbeid med våre kunder og brukere. Med over to millioner kvadratmeter lokaler er de en av Sveriges største forvaltere av offentlige bygninger.

Kulturforvaltningen, Göteborg (KF)

Til Göteborg bys kulturforvaltning hører byens bibliotek, fire museer og et teater. Forvaltningen deler ut kulturstøtte til det uavhengige kulturlivet og har ansvar for å navngi gater og torv. En stor del av Göteborgs offentlige kunst finansieres via tilhørende donasjonsfond. Kultur for barn og unge er prioritert.

Kultur i Väst, Göteborg (KiV)

Kultur i Väst har som oppgave å fremme personlig utvikling via kultur, samt å fremme diverse kunstarter, kulturelle aktiviteter og kulturens rolle som samfunnsutvikler. Kultur i Väst samarbeider med kommunene og aktører innenfor kulturlivet for å bidra til regional utvikling og læring, samt for å gi flere innbyggere muligheten til å ta del i kulturelle opplevelser og steder, hvor de kan uttrykke seg.

Undervisningsbygg Oslo KF (UBF)

Undervisningsbygg Oslo KF har som formål å utvikle, bygge, forvalte, drifte og vedlikeholde skolebyggene i Oslo. Foretaket er Oslos største eiendomsforvalter med ca. 1,3 millioner kvadratmeter fordelt på 177 skoler og 750 bygninger (i 2012). I Norge er Undervisningsbygg Oslo KF norsk prosjekteier med egen prosjektleder.

Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM)

Dansk Center for Undervisningsmiljø, er et statlig kunnskapssenter som skal bidra til å sikre og utvikle et godt undervisningsmiljø på utdannelsesteder og et godt barnemiljø i dagtilbud. DCUMs virkefelt er hele Danmark, og sentret har fokus på kunnskapsformidling og veiledning om barn og unges fysiske, psykiske og estetiske miljø på skoler og i utdanningsinstitusjoner.

12 barnehager og skoler

Kernehuset barnehage (DK)

Fiskebäcksskolan (S)

Haugerud skole (N)

Hellerud videregående skole (N)

Skattegårdsvegens førskole 100 (S)

Trekronerskolen og Solstrålen barnehage (DK)

Trosterud skole (N)

Vadum skole (DK)

Önneredsskolan (S)

Östra Palmgrensgatans førskole 38 (S)

Øraker skole (N)

Innledning

Målet med denne guidelinen er å gi inspirasjon til å arbeide med forbedringer av det fysiske skole- og barnehagemiljøet sammen med barn og unge. Den henvender seg først og fremst til lærere og førskolelærere, men forhåpentligvis vil også barn og unge bruke den hvis de selv tar initiativ til et REBUS-prosjekt. Vårt mål har vært å skape en generell modell for hvordan barn og unge kan være med på å forme sine egne barnehage- eller skolemiljøer.

REBUS-modellen kan tilpasses og anvendes i både små og store prosjekter, fra forbedring av et avgrenset område til ombygging av en skole. Det å inkludere barn og unge i slike prosesser kan føre til at de finner større glede i de omgivelsene som omgir dem til daglig.

Ordene medvirkning, medbestemmelse, deltakelse, brukermedvirkning og involvering brukes ofte og blir av og til forsterket ved å sette ”aktiv” eller ”reell” foran. I REBUS-sammenheng har vi kommet frem til at det ikke er begrepet som brukes som er viktig, men det innholdet man legger i det. Reisen til en bedre skole indikerer at selve prosessen med å tilegne seg kunnskap om arkitektur, design, planlegging og demokrati er like viktig som selve sluttproduktet. Likevel anbefaler vi at resultatet av prosessen blir noe konkret – fuglekasser, epletrær, nye lekeapparater eller lignende.

Arkitekturpedagog

Guidelinen er et resultat av et EU-prosjekt hvor tre land og barnehager og skoler i fire kommuner i Gøteborg i Sverige, Oslo i Norge og Aalborg og Jammerbugt i Danmark, sammen har gjennomført tolv pilotprosjekter med utgangspunkt i barn og unges forbedringsforslag. Derfor vil det gjennom hele guidelinen bli henvist til både svenske, norske og danske forhold og erfaringer. Dette kan kanskje gjøre det lettere for barnehager og skoler som selv får lyst til å etablere samarbeide på tvers av landegrensene.

Hva er et REBUS-prosjekt?

Hensikten med et REBUS-prosjekt er at det finner sted en forbedring av det fysiske skole- eller barnehagemiljøet, og at barn og unges egne erfaringer legges til grunn. Prosjektet baserer seg på et nært samarbeid mellom barn og unge, lærere, skoleledelsen, forvaltningen og en arkitekturpedagog. Et av kjennetegnene ved et slikt prosjekt er å samle inn kunnskap om arkitektur og design og at forbedringen foregår gjennom en god medvirkningsprosess.

En arkitekturpedagog er en person med faglig kunnskap om arkitektur og design samt erfaringer og kunnskap om medvirkning fra barn og unge i tverrfaglige prosjekter. Arkitekturpedagogikk er en metode for å involvere barn og unge i planleggingen og konkrete forandringer i de byggede omgivelsene sammen med lærere, førskolelærere og forvaltere. Flere av oss som har vært med i REBUS-prosjektet, har i mange år arbeidet med arkitekturpedagogikk på skoler og i barnehager i samarbeid med skoleeier. Ta gjerne kontakt med oss hvis du vil vite mer!

Arkitekturpedagogens rolle er å inspirere de unge til å oppdage sitt nærmiljø og å tilby forskjellig verktøy for å tolke det.

Ved å utforske skolemiljøet sammen med barn og unge, kan arkitekturpedagogen gjennom sin kunnskap og barn og unges gjennom sine erfaringer, skape mer holdbare forbedringer.

Vi tror at muligheten til å få være med på å påvirke sine egne omgivelser, kan føre til at barn og unge passer bedre på skolen sin. I REBUS har arkitekturpedagogen samarbeidet med lærere og skoleeier, for at de forslagene til forandringer som er foreslått sammen med de unge, skal være mulige å gjennomføre i praksis.

Arkitekturpedagog

Typiske deltagere i et REBUS-prosjekt er:

- Barn og unge
- Ansatte – for eksempel lærere, førskolelærere, rektor, vaktmesteren
- Skoleeier
- Arkitekturpedagog
- Eventuelt foreldre

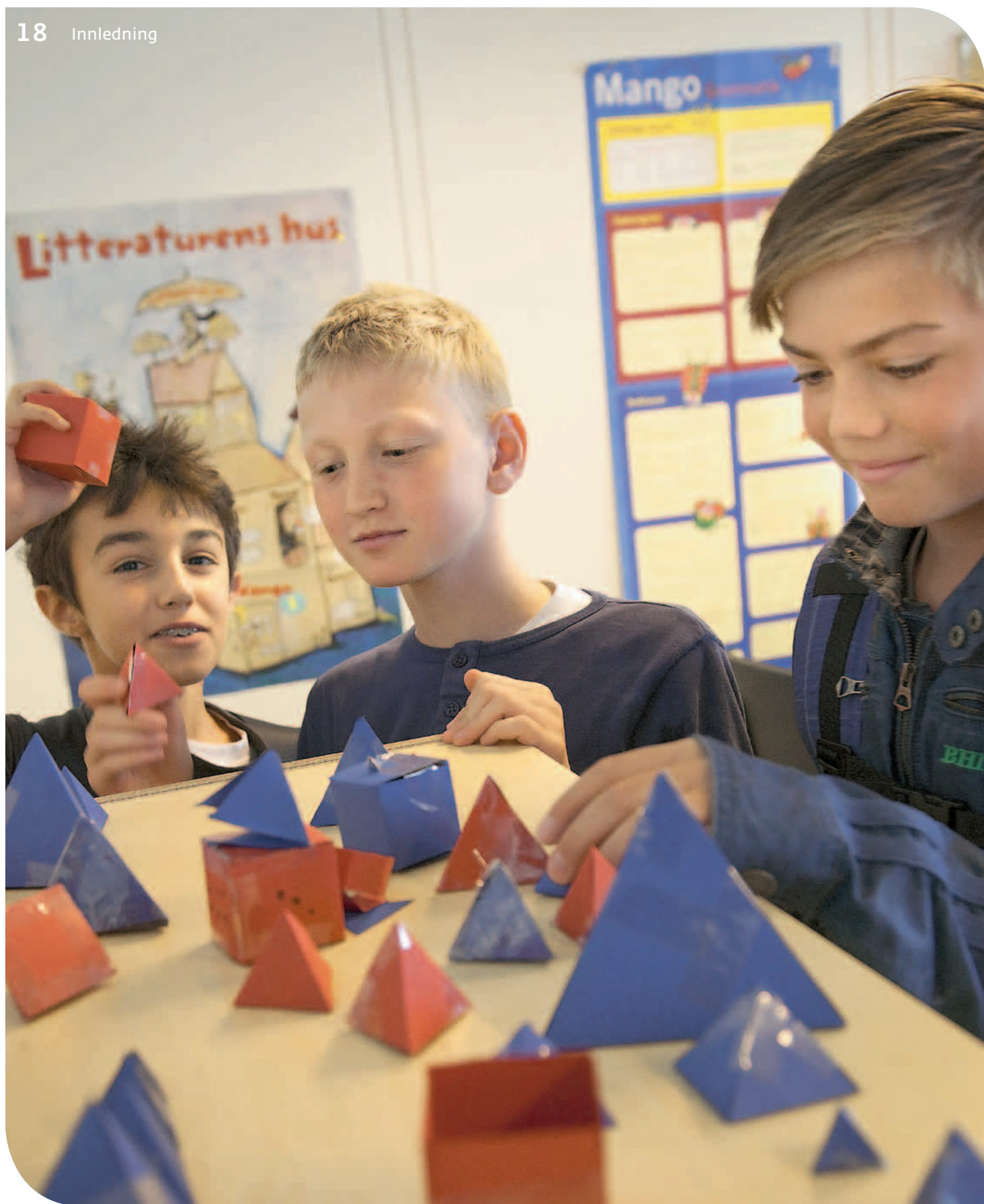
En slik sammensatt gruppe bidrar til større kompetanse, mer erfaring og et bedre resultat.

Et REBUS-prosjekt kan settes i gang av barnehagen, skolen eller eieren. Dette utelukker ikke at barn og unge eller foreldre, kan være initiativtakere og legge fram de første idéene til et prosjekt.

For å komme i gang med et REBUS-prosjekt og sikre fremdrift i prosjektet er det lurt å etablere en styringsgruppe. Styringsgruppen består vanligvis av representanter fra de som deltar i prosjektet, og denne gruppen har ansvaret for at prosjektets forskjellige arbeidsfaser igangsettes og gjennomføres.

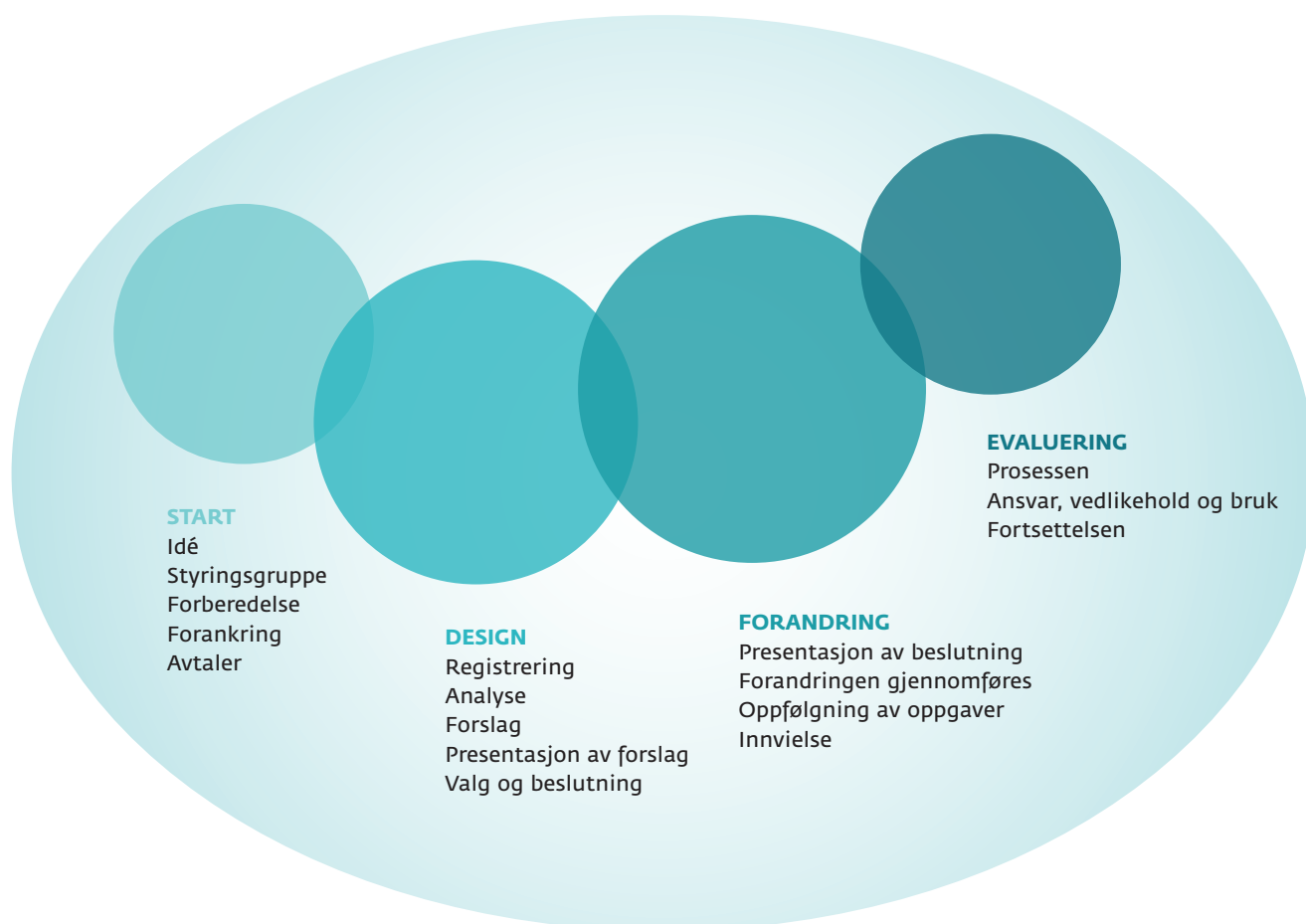
Vi ønsket å være med i REBUS fordi vi på skolen så et behov for å utvikle vårt arbeid med kontinuerlig utvikling og verdimesse grunnspørsmål. Fordi prosjektets målsetting var å komme opp med en modell som bidrar til økt innflytelse og medvirkning for barn og unge, passet det oss veldig bra. Dessuten hadde vi behov for å vurdere utemiljøet vårt nærmere og gjøre det mer attraktivt, særlig for 4.-6.klassetrinnene. Vi valgte å la elever og lærere på 5. klassetrinnet delta.

Rektor

REBUS-prosjektets arbeidsfaser

Et REBUS-prosjekt består av fire arbeidsfaser: Start, design, forandring og evaluering. Kapitlene i guidelinen følger de fire arbeidsfasene og gir tips om hvordan dere kan arbeide slik at prosessen blir god og fører til varige resultater.

Start

Utgangspunktet er en idé eller et ønske om å forandre noe på skolen eller i barnehagen. Deretter skal idéen godkjennes av ledelsen. En styringsgruppe bør etableres og idéen skal videreutvikles. Etabler gjerne kontakt med en arkitekturpedagog allerede nå.

Design

Hvordan brukes barnehagen eller skolen? Finnes det et potensial for forbedringer? Det kan av flere grunner være nødvendig å avgrense rammen for prosjektet før barn og unge involveres. Designfasen er en kreativ fase hvor det arbeides med modellbygging, skisser og så videre. La arkitekturpedagogen vise dere alternative arbeidsmetoder. Alle forslag som utarbeides i denne fasen bør presenteres for så mange som mulig. Deretter velges det beste forslaget.

Forandring

Nå har tiden kommet for å ta det første spadetaket, eller finne frem malerkostene. Noen ganger kan barn og unge være med på å utføre selve arbeidet, andre ganger er det nødt til å være en spesialist som står for utførelsen. Det er uansett viktig at barn og unge kan følge prosessen og at styringsgruppen kontrollerer at alt blir utført som planlagt. Når forbedringene er gjennomført skal det selvfølgelig feires!

Evaluering

Styringsgruppen skal vurdere hvordan hele prosjektet har gått. Har det vært gode eller dårlige erfaringer som er viktige å huske til neste gang? Hvem skal ha ansvaret for vedlikehold og oppfølging av det som er blitt gjennomført? Er det planlagt nye prosjekter?

Medvirkning fra barn og unge

Både i praksis og formelt har barn og unges innflytelse på de fysiske rammene i barnehagen og på skolen stor betydning. I praksis viser det seg ofte at barn og unge har nyttige erfaringer og meninger om sitt eget nærmiljø – erfaringer og meninger som er forskjellige fra de voksnes. Det betyr at resultatet blir bedre da barn eller unge er med hele veien. Samtidig får de oppleve hvordan det er å ha reell innflytelse på sitt eget miljø. Barn og unges medvirkning i planlegging og forbedringsprosesser innebærer nye muligheter, men det er også en demokratisk rettighet.

Det var virkelig flott å være med i REBUS-prosjektet. Vi ble faktisk hørt! Ikke noe av det vi sa ble bare oversett. Desuten hadde vi mange gode samtaler hvor vi diskuterte oss frem til mulige løsninger. En annen ting var at vi ble så trygge på de voksne vi arbeidet sammen med at vi kunne ta kontakt når som helst, for eksempel for å spørre om vi kunne møtes. Alt foregikk via SMS eller telefon. Vi fikk lov til å være med å bestemme hvordan og hvilke møbler vi skulle ha. Vi ønsket jo å få gangen til å virke som et fargestrålende fellesskap. Det ble kjempebra, og både vi og våre medelever var fornøyde. Denne type prosjekt vil vi veldig gjerne være med på igjen – men da er vi vel for gamle?

Elever fra videregående skole

Der finnes flere nasjonale og internasjonale dokumenter om barn og unges rett til å påvirke sitt fysiske miljø. I FNs konvensjon om Barnets Rettigheter, artikkel 12, står det i kortversjonen: *Å si sin mening og bli hørt*. Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets mening skal tillegges vekt.

I den norske Plan- og bygningsloven står det i § 1-1, lovens formål, blant annet at hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og estetiske utforming av omgivelsene skal ivaretas i planleggingen.

I § 5-1 står det videre at kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge.

På det svenske Boverkets hjemmeside står det at den svenske plan og byggeloven blant annet nevner at for barn og unge, som for ethvert annet menneske, har de fysiske omgivelsene stor betydning for hvordan vi lever våre liv. Men steder og miljøer er sjelden utformet ut fra barn og unges behov. Bare unntaksvis er deres kunnskap om sitt område og sin situasjon tatt hensyn til i planleggingen. Både Barnekonvensjonen og lovene som omfatter planlegging og byggsaksbehandling, gir barn og unge rett til å påvirke sine omgivelser.

Andre lover som er relevante når det gjelder medvirkning:

- Den norske Opplæringsloven (Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa 1998), hvor det i § 1-1 om formålet med opplæringen, blant annet står at elevene og lærlingene skal lære å tenke kritisk og handle etisk og miljøbevisst og at de skal ha medansvar og rett til medvirkning.
- I den danske loven om undervisningsmiljø står det i § 1-3 at elever og studenter med flere skal medvirke til, og samarbeide med, ledelsen om å skape og opprettholde et godt undervisningsmiljø og slik bidra til at de beslutninger som treffes for å fremme et godt undervisningsmiljø, virker etter hensikten.
- I den danske dagtilbudsloven, (lov om dag-, fritids- og klubbtilbud med videre) står det i § 7-4 blant annet at dagtilbud skal gi barn medbestemmelse, medansvar og forståelse for demokrati.
- I den svenske arbeidsmiljøloven § 6 17-18 står det at elevene på alle skoler skal ha egne sikkerhetsrepresentanter som arbeider med å forbedre elevenes og studentenes arbeidsmiljø. Det skal være to elev-sikkerhetsrepresentanter på hvert årskull. Sikkerhetsrepresentantene velges direkte av elevene.

Det var spennende å få være med å bestemme litt. Tror nesten det er første gang at det har skjedd mens vi har gått på skolen. Etterpå forstod vi at det virkelig kom til å skje noe. Bra! Det var litt kjedelig med teorien vi måtte gjennomgå, men senere forstod vi jo hvorfor. Vi ble veldig overrasket over hvor lite vi kunne få for de pengene vi hadde til rådighet. Alt er veldig dyrt.

Elever, 14 år

I forbindelse med REBUS-prosjekter defineres barn og unges innflytelse slik:

Barn og unge har rett til å uttrykke sine meninger i alle relevante spørsmål, og voksne skal lytte. Dette innebærer:

- Å ta barn og unges meninger alvorlig
- Å la barn og unge være med å bestemme når de voksne foreslår noe
- Å støtte barn og unge når de tar initiativ
- Å la voksne være med å bestemme når barn og unge foreslår noe
- At voksne gir barn og unge tilbakemeldinger

Resultatet har blitt veldig bra. Ikke minst fordi arbeidet ikke alltid fløt sånn som vi hadde forestilt oss. Jeg ser nå at nettopp dette har vært bra for selve prosessen. Det har ført til at elevene har klart seg gjennom motgang, men de har også også fått en bedre forståelse for den demokratiske prosessen. Arbeidet har bidratt til økt forståelse blant elevene om at innflytelse og deltakelse ikke alltid handler om at få sin egen vilje, men om å bli lyttet til og kunne uttrykke sine meninger og ønsker.

Rektor

Faglig forankring

Det er mulig å koble arbeidet med arkitektur, design og medvirkning til mange fag i skolen og diverse temaer i læreplanen til barnehager. Både i forhold til danske, norske og svenske faglige mål og læreplaner kan prosjektet kobles direkte til det faglige arbeidet som allerede foregår. Nettopp likheten mellom de tre landenes faglige mål og læreplaner har vært en av forutsetningene for REBUS-samarbeidet.

Eksempler på koblinger mellom det faglige og oppgaver i et REBUS-prosjekt i barne- og ungdomskolen:

- **Matematikk:** Både under registreringen og arbeidet med forslag til forbedringer, kan det være hensiktsmessig å bruke tegninger, diagrammer og kart. Dere kan lage egne målsatte tegninger og modeller hvor dere arbeider med målestokk og proporsjoner. Dere kan undersøke og eksperimentere i geometri, for eksempel ved å måle lengde, areal og volum.
- **Kunst- og håndverksfag og sløyd:** Her er det opplagt å arbeide med form, arkitektur, design og estetikk. Det kan dere gjøre for eksempel ved å lage arbeidstegninger. Dere kan arbeide med forskjellige materialer og undersøke hvordan de kan brukes. Dessuten kan dere arbeide med betydningen av rom og omgivelser og prøve ut forskjellige visuelle presentasjonsformer.
- **Samfunnsfag:** Hvorfor ser det ut som det gjør i barnehagen og på skolen? Hvem bestemmer hvordan det skal se ut, og hvordan kan dere være med på å påvirke det? I jakten på svar på disse spørsmålene kan dere få vite mer om demokratiske beslutninger, medborgerskap, rettigheter, regler om sikkerhet, historiske årsaker og mye mer som kan gi dere et innblikk i hvordan samfunnet vårt fungerer.
- **Språk:** Her kan dere arbeide med å diskutere forslag og få frem meninger gjennom ulike måter å kommunisere og uttrykke dere på. Dere kan finne informasjon på internett, og eventuelt kommunisere med andre institusjoner eller skoler, nasjonalt og internasjonalt. Dere kan lære å lede og referere møter og diskusjoner.

Før et prosjekt settes i gang kan det være en idé å la barn og unge selv være med å bestemme hva begrepet medvirkning skal inneholde.

Arkitekturpedagog

Merverdi

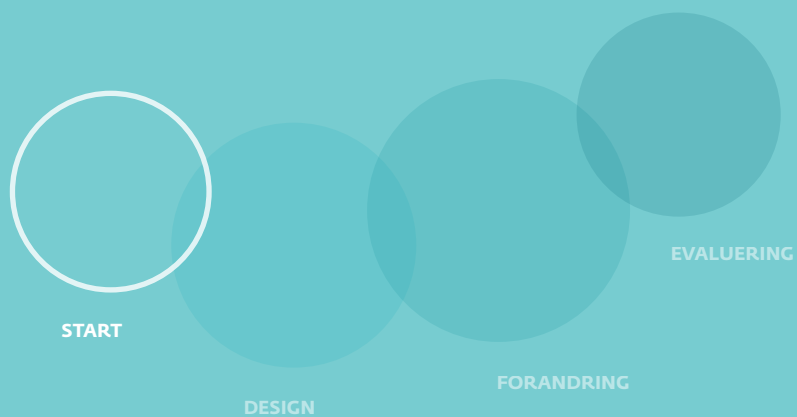
Hvis vi skal få til en holdningsendring når det gjelder hvordan vi skal forholde oss til det fysiske miljøet, er grunnpilarene aktiv deltakelse og mulighet for medvirkning.

Dersom vi lytter til barn og unge og lar dem slippe til med sine erfaringer og synspunkter, vil det kunne skapes en nærhet til omgivelsene som igjen fører til økt respekt for barnehage- og skolemiljøet og også for hverandre.

Vi som har vært involverte i prosjektet på skolen synes at det har vært veldig bra, og at innholdet i prosjektet har fungert som et verktøy for å kunne arbeide med skolens nasjonale mål. Vi har flettet inn flere fag i prosjektet, for eksempel svensk, matematikk, sløyd, samfunnsfag og naturfag, samt våre verdimål. Det er viktig å finne måter som støtter verdimålet og gir en opplevelse av at denne type aktivitet er en del av vår forpliktelse og ikke en ekstra oppgave som blir lagt inn i de andre.

Rektor

KAPITTEL 1: Start

Vi gikk inn i prosjektet fordi det ble lagt stor vekt på selve prosessen og at det skulle handle om barnas medvirkning. Det passet godt med måten vi jobber på. Det var en fordypning innen noe vi på forhånd gjerne ville jobbe mer med.

Førskolelærer

I dette kapitlet beskrives de første trinnene i et REBUS-prosjekt. Kapitlet handler om å utveksle idéer, å få med skoleledelsen og sammensetningen av prosjektdeltakere. Målet med kapittel 1 er å gjøre forutsetningene for prosjektet og arbeidsprosessen i startfasen så tydelige som mulig, slik at dere kommer i gang på en god måte. Kapitlet er inndelt i fem avsnitt: Idé, styringsgruppe, forberedelse, forankring og avtaler.

Idé

Det kan være forskjellige grunner til at et REBUS-prosjekt blir igangsatt. Kanskje har barn eller unge et ønske om å bruke et rom eller et område i barnehagen eller på skolen på en ny måte. Det kan også være voksne som ser muligheter eller er blitt inspirert av andre. Det kan være foreldre eller skoleledelsen som ønsker forbedringer og det kan være elevrådet. Uansett utgangspunkt, bør den som har fått idéen dele den med andre, finjustere den og enten selv ta initiativ til videre handling, eller slå seg sammen med noen som kan hjelpe til med dette. Før prosjektet kan starte, er det avgjørende at idéen har støtte hos ledelsen. Hvis det er snakk om et større og mere kostnadskrevenende prosjekt, bør dere ta kontakt med skoleeier.

Tidlig i prosessen må rammene for det videre prosjektet fastlegges:

- Hvordan kommer dere i gang?
- Hvem skal være med?
- Hvor lenge skal prosjektet vare?
- Er det økonomiske midler til rådighet?

Hvis vi kom på en god idé til endringer ved noe på skolen, ville vi selvfølgelig først snakke med læreren og klassen vår og legge frem idéen for dem. Det kunne også godt tenkes at vi gikk direkte til skoleledelsen med ideen.

Elever fra ungdomskolen

Styringsgruppe

I et REBUS-prosjekt bør det opprettes en styringsgruppe. Styringsgruppen kan være sammensatt av:

- Barn eller unge
- Lærer eller førskolelærer
- Vaktmester
- En representant fra skoleledelsen
- En arkitekturpedagog
- En representant fra eier

Et godt utgangspunkt for etableringen av styringsgruppen er å la barn og unge utgjøre flertallet. Når det gjelder barnehagebarna, vil det sjelden gi mening at de er en del av styringsgruppen. Her har førskolelærerne derfor en viktig rolle med å samle inn barnas meninger og å være deres talerør i styringsgruppen.

En gruppe barn har sammen med oss voksne fungert som styringsgruppe. Det har ført til at prosjektet har blitt en integrert del av det vi skulle arbeide med, noe vi alle var enige om. Det viktige har vært dokumentasjon av prosessen, og den er blitt gjort bra. Både barn og voksne har virkelig konsentrert seg om og vært fokusert på dokumentasjonsarbeidet.

Førskolelærer

Sammensetningen av styringsgruppen avhenger av prosjektets type og størrelse. Barn og unge som skal være en del av styringsgruppen, velges gjennom en demokratisk avstemning i klassene som deltar i prosjektet.

I Sverige er det obligatorisk at det skal være et forum for dialog i skoler og barnehager. I norsk og dansk lovgivning er det en bestemmelse om elevråd. Elevrådet kan involveres i arbeidet hvis dere ønsker det. Elevrådet fungerer forskjellig fra skole til skole, men er skolens offisielle demokratiske organ for elevene. Elevrådet kan for eksempel være en måte å formidle prosjektets gang og beslutninger på. Vurder i forhold til deres konkrete prosjekt i hvor stor grad og på hvilken måte elevrådet skal være med.

I styringsgruppen kommer barnas meninger frem. Det er ikke meninger vi voksne pådytter dem, men tanker, meninger og idéer de selv kommer med.

Vaktmester

Medvirkning betyr at man får være med å bestemme og ikke bare får informasjon. Selv om man er barn, så er man ikke bare med til pynt.

Elever, 6. klasse

Styringsgruppen skal kunne ta, og være ansvarlig for, alle beslutninger som er nødvendige for å kunne gjennomføre prosjektet. Den skal videreformidle det som vedtas på møtene, både beslutninger og fremgang, til alle som har tilknytning til prosjektet. I styringsgruppen skal dere velge en referent, slik at beslutninger blir dokumentert. Det er styringsgruppens oppgave å sørge for at alle vet når beslutninger er blitt tatt.

Forberedelse

For at prosjektet skal bli best mulig, bør dere allerede her i startfasen snakke med representanter fra elevrådet, lærerne, førskolelærerne, foreldre, skoleledelsen og vaktmesteren for å finne ut om det er noe som kan påvirke prosjektet i positiv eller negativ retning.

Hvis det er ønskelig, kan arkitekturpedagogen bidra som bygnings- og planleggingsfaglig tilrettelegger. Arkitekturpedagogen har trening i å se helheten i de forskjellige opplysningene som har blitt samlet inn, og i å hjelpe til med å analysere dem. De første analysene er en del av dokumentasjonen av prosjektets startfase.

De videre forberedelsene før selve prosjektet starter kan være forskjellige, og er blant annet avhengige av følgende:

- Er prosjektet åpent slik at dere kan arbeide med hele uteområdet og alle bygningene, eller er prosjektet knyttet til et bestemt sted i barnehagen eller på skolen?
- Er det et bestemt tema for prosjektet?
- Hvem skal delta? Er det barnehagebarn eller 15-åringer?
- Skal alle være med samtidig og gjennom hele prosjektet?
- Skal forskjellige grupper delta i forskjellige faser?
- Er det et felles prosjekt for skolen og barnehagen?
- Skal dere samarbeide med andre skoler i kommunen, landet eller i Norden?
- Hvor lang tid kan prosjektet strekke seg over?
- Hvem er ansvarlige for hva?

Gi plass til barn og unges forslag, men ikke gi dem for store eller urealistiske forhåpninger om hva som skal skje. Forbered dem eventuelt på at det ikke er ubegrenset med økonomiske midler til rådighet.

Kniper det med økonomien, kan et prosjekt eventuelt gjennomføres i etapper. Det er viktig, spesielt for de yngste barna, at prosjektet munner ut i konkrete resultater, eventuelt delresultater, og at det ikke strekker seg over alt for lang tid. Et forslag er at et REBUS-prosjekt ikke bør vare lenger enn et skoleår. Sommerferien kan være et uheldig brudd i en prosess fordi en lærer kanskje slutter, elevene går fra barnehage til skole, eller det neste klasses trinnet gir mindre rom for deltagelse i denne typen prosjekter.

Tid er en viktig faktor i alle prosjekter, men kanskje i særlig stor grad i prosjekter hvor barn og unge medvirker. Dere kan allerede nå forberede dere på hvordan dere vil prioritere de forslag til forbedringer som kommer sent i prosessen når det gjelder tid og økonomi. Dere kan for eksempel vurdere disse alternative forslagene:

- Forslag som ikke koster noe og som kan være ferdige i løpet av tre måneder eller tidligere.
- Forslag hvor det er penger til gjennomføring og som kan bli til noe i løpet av et halvt år.
- Forslag hvor det er penger til gjennomføring, men som tar over et år.
- Forslag som koster mange penger (Vurder om dere har mulighet til, og vil bruke tid på, å søke flere midler).

Forankring

Med forankring mener vi at prosjektet er allment kjent og akseptert av alle som er involvert i det. Når idé og prosjekt skal bestemmes, skal dere som styringsgruppe informere alle på skolen, og også foreldre. Bruk eksisterende demokratiske organer på skolen: klasseråd, elevråd, forskjellige arbeidsutvalg eller andre organer. Det kan også være en idé å bruke skolens hjemmeside. Arkitekturpedagogen kan eventuelt hjelpe til med tilretteleggelse av selve formidlingen. Det er av stor betydning at alle får en følelse av eierskap til prosjektet så tidlig som mulig. En god forankring kan medvirke til at avtalene som er inngått (skriftlig eller muntlig) overholdes, og at alle arbeider mot det samme målet.

Noen ganger når barn sier noe til voksne, bryr ikke de voksne seg. Det føles bra og man blitt litt stolt når de voksne lytter til én og gjør endringer etter våre ønsker.

Elever, 6. klasse

Det er avgjørende at man får noe ut av det barna gjør. Vi kunne godt arbeidet med temaet vann og endt opp med å kjøpe noen takrenner som vi kunne laget vannbaner av. Prosessen hadde nok sett litt annerledes ut hvis vi ikke hadde hatt noen penger.

Førskolelærer

Den kommunale forvaltningen skal støtte driften av barnehager og skolars drift. På den måten skapes det en relasjon mellom de som bruker lokalene og de som eier og er ansvarlige for bygningene. Dessuten får forvaltningen god kjennskap til arbeidet, og bruken av lokalene. Forvaltningen kan bidra med sin kunnskap om bygningen, samt å svare på tekniske spørsmål i løpet av prosjektet. Hva er det mulig å gjøre? Hvorfor går det eventuelt ikke an? Finnes det alternative løsninger?

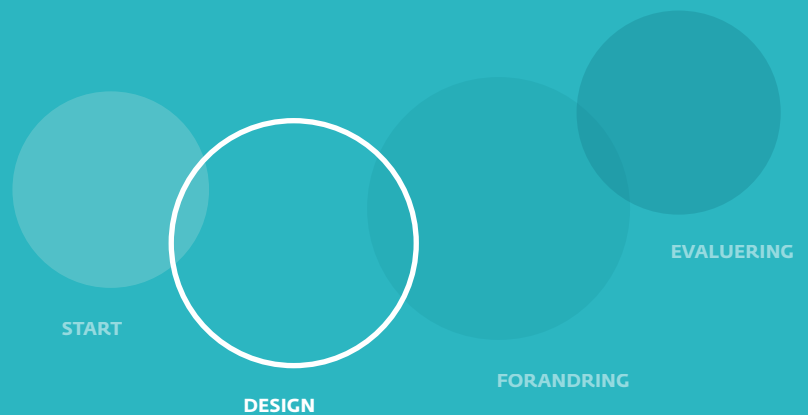
Skoleeier

Avtaler

Klare avtaler bidrar til at alle holder fokus på et felles, avtalt mål, og sikrer at alle vet hvem som har ansvaret for de forskjellige delene av prosjektet. Skriftlige avtaler bør utformes i et så enkelt og klart språk som mulig. Innholdet i avtalene kan dreie seg om alt fra overordnede punkter om for eksempel økonomi, til detaljerte avtaler om hvem som skal gjøre hva. Enhver avtale, uansett form, bør inneholde opplysninger om hvem som er ansvarlig for de forskjellige prosjektfasene. Selv om det kan virke som om det er langt frem i tid, er det lurt å planlegge en avtale om ansvaret for det ferdige prosjektet allerede i denne fasen. Nå er det også flott om barn og unge legger fram sine forslag.

Alle avtaler bør følges opp, gjerne med opplysninger om hvordan de fungerte, hva som gikk bra, hva som ikke gikk så bra og hvorfor. Denne type dokumentasjon vil være en god erfaring for alle som har deltatt, og gi nyttige opplysninger som kan brukes neste gang det skal inngås liknende avtaler.

KAPITTEL 2: Design

Det er så morsomt når vi skal ha REBUS-dag. Da gjør vi helt andre ting enn vi pleier å gjøre. Vi koser oss når vi får besøk av arkitekturpedagogen og representanten fra forvaltningen.

Elever, 9 år

Vi skaper rommet og det skaper oss. Dette kapitlet handler om hvordan vi oppfatter de fysiske omgivelsene, og kjennetegnes av kreativitet og nysgjerrighet. Kapitlet er inndelt i fem avsnitt som alle bidrar til å styrke kunnskapen om de fysiske omgivelsene: Registrering, analysering, forslag, presentasjon av forslag, samt valg og beslutning.

Registrering

En grundig registrering gir alle prosjektdeltakerne et felles utgangspunkt. I startfasen valgte dere et tema eller et område dere skulle arbeide med. Nå skal dere undersøke og registrere hva som allerede finnes i fellesrom, klasserom eller uterom, og hva som kan bli forbedret.

- Er det noe dere bør være særlig oppmerksomme på rundt det valgte temaet eller området?
- Hva har dere nok av?
- Hva mangler?
- Hva fungerer bra?
- Hva fungerer ikke så bra?

Registreringen kan gjøres innendørs, for eksempel av møbler, materialer og fargevalg, eller utendørs, for eksempel på lekeplassen eller i skolegården. Registrering kan også være å se på hva klasserommene og fellesrommene benyttes til, både i undervisningen og etter skoletid.

Barn, unge og voksne kan bruke rom eller områder forskjellig. Forvaltere, teknisk personale, ledelsen samt lærere og førskolelærere har gjennom sine profesjoner og sin praksis ofte stor kunnskap om hvordan barnehager og skoler fungerer ut fra for eksempel drift, sikkerhet, undervisningsform eller gjeldene læreplaner. Barn og unge er eksperter på hvordan de selv opplever sine omgivelser. Barn og unge bruker dem annerledes enn de voksne og kanskje også annerledes enn planlagt. Det er stor forskjell på om tingene sees fra en barnehøyde på for eksempel 100 centimeter, eller fra en voksen som er cirka 170 centimeter høy.

Arkitekturpedagogen kan bidra med ny forståelse for forholdet mellom design og arkitektur og hvordan små endringer kan ha positiv eller negativ innvirkning på hvordan et rom oppfattes og brukes. Konkret handler det om at dere ser på hvilke funksjoner for eksempel klasserommet har, og hva som eventuelt kan endres. Det samme gjelder for uteområdet.

Arkitekturpedagogen kan sammen med læreren og førskolelæreren hjelpe barn og unge med å uttrykke deres synspunkter på de fysiske omgivelsene. Konkret dreier det seg om å se på hvilke funksjoner rommet eller omgivelsene skal inneholde og styrke. Når dere registrerer, kan dere for eksempel se på disse spørsmålene:

- Skal området brukes i forbindelse med bestemte fag eller lærings-situasjoner?
- I hvilken alder er brukerne?
- Hvordan kan området bidra til å skape trivsel?
- Skal området være tilrettelagt for aktivitet, lek eller hvile?
- Er området tilgjengelig for alle?
- Krever området spesielt vedlikehold?
- Hvordan er sikkerheten?

Hvis registreringen foregår med barn i barnehage og førskole vil det naturligvis være større behov for voksenstøtte enn i skolen. Personalet kan gjennom sin kunnskap og erfaringer finne de områdene som skal undersøkes, og så få barna til å snakke om dem.

Arkitekturpedagogen spurte hva man gjør på skolen. Svaret var: bråker, beveger seg, kjeder seg, har det gøy, lærer, øver, leser, lytter.

Elev fra ungdomsskolen

En vannpytt på plenen som barna samler seg rundt og leker med, kan være et problem for oss voksne som skal ta oss av de våte, sølete barna og tøyene deres. For barna er vannpytten en mulighet for lek og utforskning. Et tema man kunne arbeide med i en slik situasjon, kunne være å sammen skape et nytt område for lek med vann på lekeplassen.

Førskolelærer

Gjennom forskjellige øvelser kan dere dele og visualisere deres tanker om et område. Barn og unge kan delta enkeltvis, parvis eller i grupper. Her er noen forslag til hvordan registreringen kan gjøres:

Intervju

Intervjuer kan brukes som en del av registreringsarbeidet. De kan gi et godt grunnlag for det videre arbeide fordi det gir kunnskap om hvordan et område brukes. Voksne kan intervju barn, barn kan intervju hverandre og barn kan intervju voksne.

Gåturet for voksne

Det kan gi gode resultater at personalgruppen i barnehagen eller skolen går en tur i inne- og uteområdene. På turen kan dere bytte på å fortelle om det dere ser, og på denne måten få vite om hverandres meninger. Gåturen gir ofte mer informasjon enn hvis diskusjonen foregår på personalrommet.

Gåturet med barn

Gåtur er en god metode når dere sammen med de yngste barna skal på oppdagelsesferd i omgivelsene. Velg et par områder dere skal se på. La barna fortelle fritt og spør om hva de mener. Barna kan svare både med ord og kropp. Vurder hvor mange barn som skal være med på turen, hvordan barna skal forberedes, og hvordan turen skal dokumenteres.

- *Når det regner så kommer det vann ned fra himmelen og da kan man samle vann i en bøtte om man strekker ut armen.*
- *Å hoppe i vanndammer er morsomt.*
- *Når man hopper i vanndammer så blir man klissvåt.*
- *Med litt sand i vannet kan man bruke det til å mure.*
- *Til å vaske stener og gjøre dem penere.*
- *Hvis man står ute i regnværet og stikker ut tungen, så kan man drikke litt.*
- *Til å hoppe i, helle i bølger, lage en foss, lage hull som vannet kan renne i... en slags vannbane.*

Barnehagebarn - om hva de bruker vann til når de er på lekeplassen

Øvelser i oppmåling

Barn og unge kan selv tegne kart over et område eller dere kan få plantegninger fra kommunen. Hvis dere tegner selv, kan dere måle opp noen områder og tegne dem inn på kartet i riktig målestokk, for eksempel 1:50, hvor 1 centimeter på tegningen er det samme som 50 centimeter i virkeligheten. Denne øvelsen gir en god forståelse for hvor store eller små bestemte områder eller ting er. Hvis dere gjerne vil lage en fotballbane, kan det være bra å finne ut hvor stor den er i forhold til skolegården.

Kart og symboler

Et enkelt kart over området kan være en god innfallsvinkel til en samtale. Snakk om hva et kart er, og hvordan det skal leses. Finn eventuelt ut på kartet hvor du selv står, gå rundt med det og sjekk om det stemmer med virkeligheten. Supplér eventuelt med et luftfoto over området. Tegn symboler for situasjoner, stemninger og annet på en papp-plate. La barn eller unge velge et symbol av gangen og plasser dem på kartet på grunnlag av hva de mente. Alle symbolene samles deretter inn og for hvert symbol kan dere snakke sammen om hvorfor det ble plassert akkurat der. Hva hender på stedet? Tegn til slutt symbolene inn på kartet og dokumenter det dere har snakket om.

Observasjonsstudier

Det kan være relevant å gjøre observasjonsstudier av hvordan noen spesielle rom, områder eller aktivitetstilbud benyttes. Dere kan bruke kart, tegninger, fotografier eller film. Gjør gjerne observasjonene til forskjellige tider på dagen. Bli enige om en måte å notere observasjonene på.

Film- og fotoregistrering

Til å observere og dokumentere kan dere bruke fotografier som dere forteller ut fra. En fordel ved fotografier og film, er at når materialet først finnes, kan dere ta det frem og bruke det igjen og igjen. Når dere ser fotografier eller film av skolen, vil dere ofte legge merke til ting dere ikke ser ellers. Dere kan bruke spørsmålene nedenfor når dere arbeider:

- Hvem gjør hva?
- Hva gjør jentene? Hva gjør guttene?
- Hvem er sammen?
- Hvilke aktiviteter foregår?
- Hva gjør de voksne?

I registrerings- og analysefasen kan fokuset være på et bestemt område, for eksempel en skolegård som ikke brukes så mye, eller en funksjon; at det mangler gode steder hvor man kan sitte og slappe av med venner.

Arkitekturpedagog

En annen øvelse kan være at barn og unge skal finne frem fotografier av noe de synes er spesielt bra i omgivelsene, og av noe de synes er dårlig. Fotografiene skal fremlegges og begrunnes for alle som er med i prosessen. Det samme kan gjøres med korte videosekvenser. Denne øvelsen er god, fordi barn og unge skal vurdere, og deretter sette ord på, hva de synes er bra og mindre bra.

Modellbygging

Dere kan bygge modeller av de fysiske omgivelsene av kartong, treverk eller rusk og rask som for eksempel små pinner, papir fra gjenvinningskassen, tomme melkekartonger eller nesten hva som helst annet. Dere kan også bygge mer nøyaktige modeller, hvor en del av øvelsen også går ut på å arbeide i riktig målstock. Modellene kan også lages som 3D-modeller på PC-en, med gratisprogrammer som finnes på nettet.

Uansett om prosjektet foregår innendørs eller utendørs, kan det være nyttig å etablere en REBUS-kasse fra starten av. Den kan inneholde små notatbøker, skrive- eller tegnesaker og et målebånd. Et hyssingnøste brukes hvis det skal måles store avstander. Et kritt til oppmerking på for eksempel asfalt, og et kamera er også lure ting å ha i kassen.

Arkitekturpedagog

Analyse

Nå skal dere analysere alle registreringene og bestemme hvordan det videre arbeidet skal forgå.

I denne fasen er det fremdeles ikke gjort noen endringer når det gjelder rommene eller uteområdene. Resultatene fra analysen legger grunnlaget for det videre arbeidet i styringsgruppen.

Tenk for eksempel over:

- Hva er bra og mindre bra i registreringen?
- Hvilke behov har registreringene vist?
- Gir registreringene grunn til å endre fokus?
- Hvilke materialer finnes og hvordan er de brukt?
- Hvordan kan rommet eller området bli et bedre sted å være?

Forslag

Dere har allerede undersøkt hva som bør forandres. Dere bør nå tegne eller lage modeller av hvordan dere ser for dere at det skal bli. Denne delen av prosessen er godt egnet som tverrfaglig tema- eller prosjektarbeid, enkeltvis eller i grupper.

Det viktigste har vært selve prosessen, altså den måten barn og voksne har jobbet sammen på. Når jeg tenker tilbake på prosessen, har vi gjort mange endringer underveis. Vi har forsøkt å inspirere barna, og eksperimentert med forskjellige muligheter.

Førskolelærer

Dere kan bygge modeller i tre, papp eller lignende, tegne, lage skisser, tegne modeller på PC eller bruke en annen kreativ metode til å visualisere de gode ideene. Kanskje har dere allerede tegninger og modeller fra registreringen som det kan arbeides videre med – kanskje starter dere forfra eller bruker en annen metode. Sett av god tid, og la alle idéer komme frem i lyset – også de som kanskje er litt uvanlige eller overraskende.

Deltakelse betyr at man tar del i noe. At man har innflytelse og at det ikke er masse folk som sier nei før man har snakket ferdig.

Elever, 6. klasse

Når dere har utarbeidet forslagene, må de vurderes og diskuteres. Det å velge noe betyr at noe må velges bort selv om det kan være vanskelig. I et REBUS-prosjekt vil det nesten alltid være en økonomisk begrensning på hva som kan gjøres. Kanskje dere kan øve på hvordan et kostnadsoverslag settes opp?

Hvis det viser seg at det stedet dere ønsker å gjøre noe med ikke egner seg, eller dere ikke har nok penger, kan det være hensiktsmessig å forkaste idéen, selv om dere i utgangspunktet var enige om den. Ingen er tjent med en idé som ikke lar seg gjennomføre. Pass imidlertid på at endringene svarer til forventningene hos de som kom med den opprinnelige idéen.

En møbleringsplan av for eksempel kantinen ser flott ut hvis den tegnes på data, men det kan også være spennende å lage planen på hvit kartong. Klipp ut møblene i farget kartong og la dem være løse. På denne måten kan alle få sjansen til å flytte rundt på møblene før en endelig løsning er vedtatt.

Arkitekturpedagog

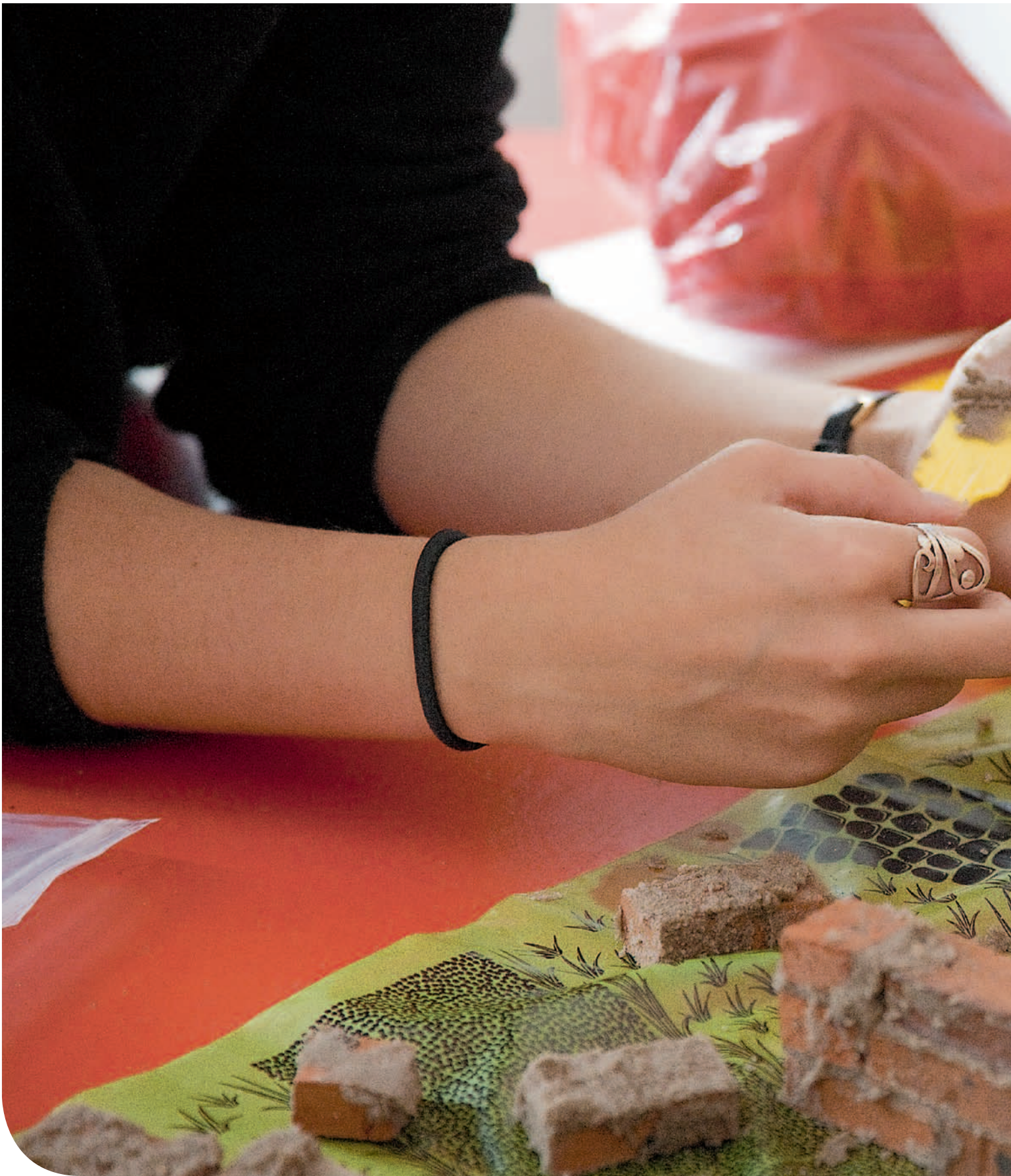
Vaktmesteren laget en skrivevegg ved å ramme inn en del av veggen. Området var stort nok til at mange barn og unge kunne skrive og tegne sine idéer. På veggen kunne alle følge prosessen og se hverandres prosjektforslag. Da prosjektet ble helt ferdig, var det spennende å se på skriveveggen hvordan hele prosessen startet.

Arkitekturpedagog

Uansett hvor gode forberedelsene har vært, kan det vise seg at de forslagene dere er kommet frem til blir for dyre eller er for kompliserte å gjennomføre. Diskuter det i styringsgruppen og informer alle som deltar i prosjektet om hvorfor dere eventuelt kommer med justeringer eller arbeider med nye forslag.

Presentasjon av forslagene

La alle ta del i forslagene. Dette kan for eksempel skje gjennom en utstilling for alle som har vært en del av prosjektet, men også for barn og unge, foreldre og personale som ikke har deltatt. En utstilling viser mangfoldet av idéer i arbeidet dere har gjort.

Hvis dere vil lage en utstilling skal det tas stilling til:

- Om det krever mange forberedelser
- Hva som skal stilles ut og hvordan
- Hvor lenge utstillingen skal vare
- Hvor den skal være
- Om det koster noe å gjennomføre den

Tilrettelegg utstillingen slik at de besøkende forstår det dere har arbeidet med uten at dere trenger å være tilstede. Skriv gjerne korte forklarende tekster til det som blir stilt ut.

Hvis dere har planlagt flere prosjekter, kan dere informere om det på utstillingen.

Valg og beslutning

Valg av den beste idéen kan foregå på forskjellige måter:

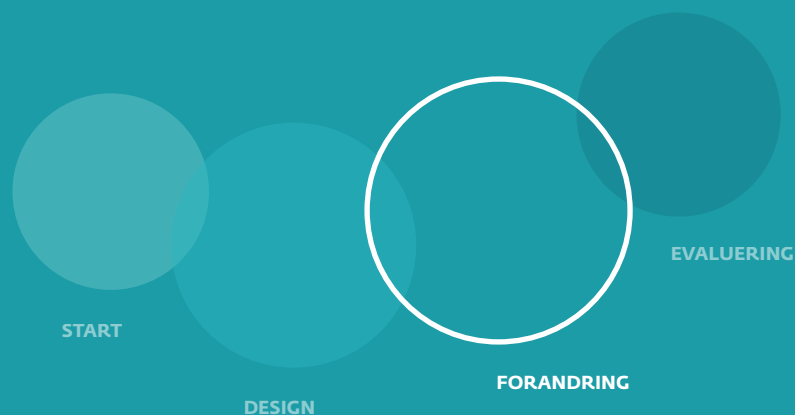
Håndsopprekking, hemmelig avstemming, akklamasjon eller lignende. Styringsgruppen treffer den endelige beslutningen.

Alle bygningsmessige endringer må avklares med eier.

Vi opplevde både medgang og motgang underveis i prosjektet. Elevenes arbeid med å komme opp med forslag til hva som skulle utbedres i skolegården vår, var en lang prosess der alles deltakelse og innflytelse stod i sentrum. Da elevene ble enige om å lage en vippehuske, og alle var fornøyde, støtte vi på en del praktiske problemer. Selve gravearbeidet ble for dyrt og vi kunne ikke bruke det området vi opprinnelig hadde tenkt. Elever og lærere var nødt til å sette seg ned på nytt, sammen med arkitekturpedagogen, og vurdere hva som kunne erstatte husken. Det var enkelt, men det var en viktig del av læringsprosessen.

Rektor

KAPITTEL 3: Forandring

Når barn og unge interesserer seg for eget miljø og deltar i endringen av det, så er håpet at de også skal passe bedre på sin egen skole. Dette forsterkes av at de blir kjent med en større del av personalet i barnehagen eller på skolen.

Kommunal forvaltning

Vi oppholder oss i de samme rommene, men oppfatter dem forskjellig. Samarbeidet med barn og unge om å gjennomføre endringer, bidrar til eierskap og ansvar for det som gjøres. Kapitlet beskriver presentasjonen av selve beslutningen, gjennomføring av endringen, oppfølging og innvielse.

Presentasjon av det endelige forslaget

Nå skal det endelige forslaget presenteres for alle brukerne av barnehagen eller skolen. Dette kan bli en morsom og krevende prosess. Beslutningen må begrunnes godt, gjerne med både tekst og bilder slik at alle får mulighet til å følge tankegangen og resonnetet som ligger til grunn.

Det er veldig spennende å arbeide med de fysiske omgivelsene, men det begynner å bli litt kjedelig hvis det går for sakte eller hvis det ikke skjer noe.

Elever, 9 år

Det er også styringsgruppens ansvar å formidle informasjon om:

- Hvorfor dere har valgt dette
- Hva som kreves for å få det gjennomført – økonomi
- Hvem skal delta i gjennomføringen
- Hvordan og når barn og unge kan få delta i arbeidet
- Når prosjektet vil være ferdig

Avhengig av prosjekttype må dere vurdere hvor mye dere kan gjøre selv, hvor mye barn og unge kan bidra med, og i hvor stor grad dere har bruk for hjelp utenfra. Skoleeier har kunnskap om sikkerhet og holdbarhet, noe som er nødvendig hvis dere vil gjøre bygningsmessige endringer.

Det er viktig at man som leder er med i prosessen slik at man vet hva som foregår. Man lærer både av gode og mindre gode ting. Jeg er blant annet med for å organisere, samle de løse trådene og for å holde prosjektet i gang.

Førskolelærer

Endringen gjennomføres

Dersom oppgavene er enkle og barn og unge selv tar del i utførelsen, er det lurt å ha et lite møte for å bli enige om hva som skal gjøres. Her kan dere også diskutere eller prøve ut hvordan forskjellige valg påvirker det endelige resultatet. Dere kan for eksempel prøve dere fram ved å flytte rundt på møbler eller male vegger med forskjellige farger og nyanser før den endelige avgjørelsen blir tatt.

På noen områder kreves spesielle fagkunnskaper som bare profesjonelle håndverkere har.

En gartner kan for eksempel lære barna om plantesorter, jordforhold, beskjæring, vind og vanning med mer. Dette er et godt eksempel på at barn og unge kan være med på deler av den konkrete utførelsen. Et slikt samarbeid, hvor fagpersonen setter rammene og barn og unge er med, styrker idéen om et felles prosjekt. Hvis barn og unge ikke direkte kan være med på den praktiske delen av prosjektet, kan de kanskje få anledning til å snakke med håndverkeren for å fortelle hvordan de hadde tenkt seg at det skulle gjøres.

Oppfølging av oppgaver

Når forandringen er gjennomført, skal styringsgruppen gjennomgå og diskutere resultatet, og de bør også sammen se på det arbeidet som er gjort. Ble resultatet slik dere forventet? Hvis ikke, hvor gikk det galt? Er det noe som skal gjøres annerledes?

Det må legges en strategi for bruk og vedlikehold av det som har blitt utført. Kanskje er det behov for å gi alle i barnehagen og på skolen instruksjon om bruken? Det bør gjennomføres en ferdigbefaring.

Innvielse

En offisiell innvielse med tale og snorklipping gir mulighet til å feire både arbeidet som har blitt gjort, og det endelige resultatet.

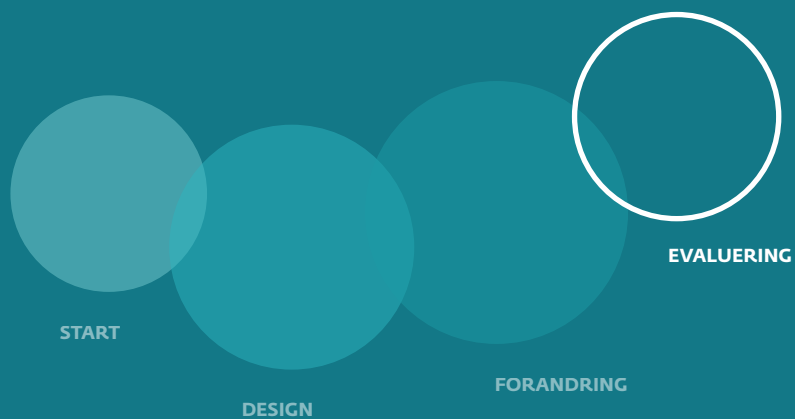
Vurder for eksempel:

- Å få beslutningstagere og lokale politikere til å avlegge et besøk
- Å invitere foreldrene, arkitekturpedagogen, håndverkerne og de andre som har vært en del av prosjektet
- Å få lokalavisen til å avlegge et besøk
- Å lage en utstilling som viser prosessen frem mot det endelige resultatet. Bruk skisser, fotografier eller lignende.

Det ble enorm jubel da vi endelig fikk se resultatet som vi alle har vært med på å bestemme. Og det ble så utrolig bra. Nå mangler vi bare å fortelle våre yngre søsken at de skal passe på tingene.

Elever, 14 år

KAPITTEL 4: Evaluering

En viktig forutsetning for prosjektet er at det er tydelig hvem som gjør hva. Det gjelder også med hensyn til hvordan budsjettet er satt opp, så alle er klar over rammene man arbeider innenfor før forskjellige forslag tas opp. Det kommunale forvaltningsorganet skal kjenne godt til forslagene for å kunne tilby de beste fagpersonene. En tidlig planlegging og god kommunikasjon mellom skoleledelse og eier eller forvaltning er helt avgjørende.

Skoleeier

Dette kapitlet handler om hvordan dere kan evaluere prosessen og prosjektet. Kapitlet er inndelt i: prosess, ansvar, vedlikehold og bruk samt fortsettelse.

Proessen

Når hele prosessen nærmer seg slutten er det viktig for styringsgruppen å oppsummere det som har skjedd og dokumentere viktige erfaringer som kan være til nytte i fremtidige prosjekter. Dette er viktig dokumentasjon for andre som vil starte noe lignende.

Her er noen nyttige spørsmål dere kan tenke igjennom:

- Hvem startet prosjektet og hvem deltok?
- Hvor lang tid tok prosjektet? Notér dato for oppstart og avslutning samt milepæler underveis.
- Hvor mange penger hadde dere til rådighet i REBUS-prosjektet?
- Hvilket forslag ble prioritert og hvorfor?
- Hvem fikk ansvaret for vedlikeholdet?
- Hvem fikk ansvaret for å sjekke om resultatet blir brukt som ønsket?
- Hvilke erfaringer – bra og mindre bra – har dere med dere dersom dere vil starte flere prosjekter?
- Hvordan skal dere videreformidle det dere kommer frem til til de andre brukerne?

Det er lurt å gjemme på fotografier som dere har tatt i løpet av prosjektet, samle alle referater fra møter i styringsgruppen og så videre. Det blir mye lettere å huske hva som er skjedd i prosjektet om dere gjøre dette.

Ansvar, vedlikehold og bruk

Et vellykket prosjekt avhenger av at det, helst skriftlig, blir inngått en avtale mellom skolen, barnehagen og skoleeier, som dekker hvem som har ansvar for endringen etter at den har blitt gjennomført. Dette gjelder spesielt ansvaret for vedlikehold. En slik avtale må inngås før styringsgruppen blir oppløst. Hvem har ansvaret for å reparere og betale for skader som ikke skyldes slitasje eller uhell, men hærverk?

Det kan også være en idé å følge med på om endringen som har blitt gjennomført ble slik dere håpet. Burde den gule veggen heller vært grønn? Brukes ikke den nye husken likevel? Dersom endringene ble helt annerledes enn vi håpet, kan det være lurt å ta en gjennomgang av de forutsetningene som ble lagt til grunn. De fleste svarene vil dere kunne finne i fotodokumentasjonen og referatene fra møtene i styringsgruppen.

Kanskje kan skolens elevråd eller en annen egnet gruppe på skolen ha ansvaret for holde øye med om endringen brukes slik det var ønsket? Uansett hvem som har ansvaret, er det viktig at de vet hvem de skal henvende seg til dersom de oppdager feil eller mangler.

En tydelig ansvarsfordeling er viktig for at resultatet skal være til glede og nytte også lenge etter at prosjektet er avsluttet.

Vi har endt opp med en forandring – en vannbane – som blir mye brukt. Det kan godt hende at det er noe som står et annet sted enn det var tenkt, men jeg synes det fungerer. Vi har snakket om hvordan den kan brukes både sommer og vinter. Vannbanen har mange muligheter og særlig pumpene er populære. Det er morsomt å se at barna også leker med vannbanen selv om det ikke er vann i den!

Førskolelærer

Fortsettelsen

Kanskje ga arbeidet med REBUS-prosjektet mersmak? Da kan dere sette i gang med et nytt prosjekt hvor dere nyttiggjør dere både av de positive og de mindre positive erfaringene som har blitt gjort gjennom hele prosessen.

Lykke til på en ny reise!

Erfaringer fra pilotprosjektene

Arbeidsprosessen i pilotprosjektene har vært god, ikke minst takket være det store engasjementet fra barn og unge. Når det handlet om idéutvikling og presentasjon av idéer, har både barn, unge og voksne vært åpne for ny læring ved å se på sine vante omgivelser med nye øyne og nytenkning.

Arbeidet i styringsgruppene hvor barn og unge deltok på lik linje med de voksne, har vært lærerik. Tilbakemeldingene har vært at barn og unge har utviklet seg gjennom prosessen og at barn og unge nå har fått både lyst og mot til å medvirke i nye REBUS-prosjekter.

REBUS-prosjektet har først og fremst dreiet seg om utviklingen av en REBUS-modell hvor nøkkelordene har vært de fysiske omgivelsene og medvirkning. Arbeidet i skolene og barnehagene har strukket seg over 1,5 år. For mange har det vært en utfordring å holde motivasjonen oppe gjennom så lang tid. Det har for eksempel vært tungt, både for barn, unge og voksne, å komme i gang igjen etter sommerferien.

Den relativt lange prosjekttiden har likevel vært positiv i forhold til resultatet. Erfaringene viser også at jo tettere prosjektet er knyttet til ulike læreplaner for fag, desto lettere er det å innpasse arbeidet i undervisningen.

Kontinuitet i arbeidet er viktig for alle som har tilknytning til prosjektet.

REBUS-prosjektet har vært et småskalaprojekt, også økonomisk, og har vært begrenset oppad til kr 50 000,- per pilotprosjekt. Beløpet har dekket kostnadene ved forbedringen på den enkelte skole eller barnehage.

Barn og unges tilbakemeldinger viser at det morsomste har vært registreringsprosessen og modellbyggingen. Gjennom hele REBUS-prosjektet har barn og unge blitt hørt og tatt på alvor. Dette har de satt pris på.

Kafé med nye farger og møbler

Fiskebäcksskolan er en skole med cirka 520 elever. Flere forskjellige arbeidsgrupper har deltatt i prosjektets ulike faser. I første fase deltok cirka. 30 elever fra 6. klasse sammen med sin lærer. Designfasen ble gjennomført som valgfag, hvor cirka 20 elever fra forskjellige 6. klasser deltok. Selve forandringen ble hovedsakelig gjennomført av 16 elever fra elevrådet og to lærere. Elevene i elevrådet var fra 6. – 9. klasse.

Elevene har i dette prosjektet gjennomført en omfattende registrering av skolens felles innendørsarealer. Etter å ha arbeidet med forslag til forbedringer av forskjellige steder på skolen, ble det avholdt en avstemming og elevene valgte å endre innredningen i kaféhjørnet.

Arbeidet underveis

Prosjektet handlet om skolens fellesarealer, og det var viktig at forslagene ble bredt forankret blant elever og voksne. For å få et bedre overblikk over situasjonen laget styringsgruppen en oversikt som tok hensyn til skolens drift og de øvrige elevenes behov. Elevene samlet inn og dokumenterte informasjonen i form av intervjuer, bilder og annet. Ut fra dette materialet arbeidet de deretter med å utvikle forslag til forbedringer.

Elevene var på studietur til tre skoler, som har en annerledes arkitektur enn deres egen, for å observere og bli inspirert av innemiljøer. De så først og fremst på miljøer som lignet på dem de selv ønsket å forbedre på sin egen skole; kaféhjørner, korridorer, kantine og bibliotek.

Det videre arbeidet med forskjellige forslag fant sted i grupper og ble presentert gjennom forskjellige teknikker som elevene selv valgte. Det var for eksempel digitale bilder og tekstpresentasjon, plansjer i form av collager, tegninger, skisser og modeller. Før avstemmingen ble det vist en felles PowerPoint-presentasjon, hvor alle forslag ble presentert kort og presist for de andre elevene i 6. – 9. klasse. Til slutt kunne de stemme over hvilke forslag det skulle arbeides videre med.

I siste del av prosjektet var det elevrådet som utgjorde styringsgruppen, og derfor fikk alle på skolen raskt vite hvilke beslutninger som var tatt. De fikk møte en fargekonsulent, og lærte om hvordan forskjellige farger påvirker et rom. Deretter laget elevene egne sjabloner som malerne brukte da de skulle dekorere veggene. Før de nye sofaene ble bestilt, dro elevene på tur til et møbelfirma. Her kunne de sammenligne forskjellige modeller, materialer, farger og priser.

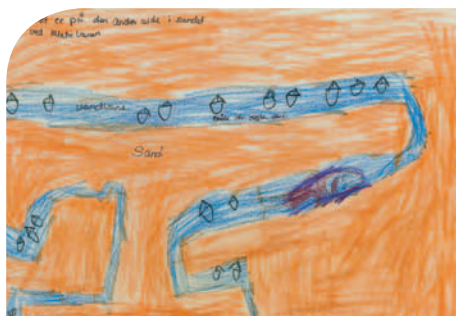
Slik ble det

Kaféhjørnet ble møblert med nye sofaer, fikk nye farger, og veggene ble utsmykket med siluetter av elevene som hadde medvirket. Det var mange forskjellige grupper av elever som jobbet med de ulike delene av prosjektet. Slik fikk prosjektet generelt god oppbakking blant elevene på skolen.

Fiskebäcksskolan, Sverige

Norra Fiskebäcksvägen 296
426 05 Västra Frölunda
Telefon: +46 31 366 15 20

Lek med vann på uteområdet

Kernehuset barnehage er en eldre barnehage hvor uteområdet er preget av en hyggelig lekeplass med mange spennende kroker, gamle trær og gode muligheter for ulike fysiske utfordringer. Barnehagen har 60 barn i alderen 3-6 år. Cirka 20 barn, "piratene", i alderen 5-6 år deltok i prosjektet.

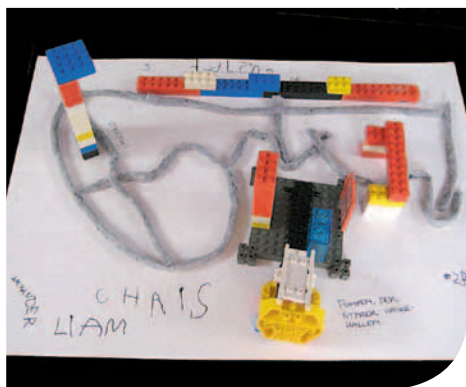
Personalet i Kernehuset barnehage hadde på forhånd ikke valgt noe tema eller fokusområde. Konkretiseringen av prosjektet skjedde ved at de gjorde observasjoner av hvordan barna brukte barnehagens inne- og uteområder. De lyttet til det barna fortalte og fokuserte på de områdene som kunne utnyttes annerledes, bedre, og til større glede for dem. På bakgrunn av dette ble det bestemt at vann på uteplassen skulle være tema for prosjektet.

Arbeidet underveis

Hver tirsdag formiddag fra september til juni arbeidet alle de 20 "piratene" med temaet vann sammen med to voksne. De begynte å snakke om vann generelt, for eksempel hva vann kan brukes til, og hvordan det ser ut på lekeplassen når det regner. De voksenes rolle var å få barna til å bli inspirert og til å utvikle nye idéer.

Barna arbeidet i forskjellige grupper med vann som et overordnet tema. De lekte, diskuterte, tegnet, bygde modeller og lagde presentasjoner. Det ble holdt avstemninger og generelt eksperimentert med emner, materialer og plasseringer som ville egne seg til lek med vann på lekeplassen. Barna endte opp med å ville lage en dam og en vannbane med et fossefall og en vaskehall.

Da det var bestemt hvilke elementer vannlekene skulle inneholde, ble det igjen tegnet forslag og diskutert hvordan den kommende vannbanen skulle fungere. Av takrenner, store spann og plastbøtter laget barna modeller av sine ønsker i full størrelse. I denne perioden begynte barna også å være mere konkrete i forhold til hvor vannbanen skulle plasseres på lekeplassen, og flere steder ble livlig diskutert på gåturer med barna. Til slutt falt valget på et område som senere ble døpt Lilleby.

Ut fra barnas tegninger, modeller og fortellinger hjalp arkitekturpedagogen til med å tegne et forslag til den endelige vannbanen. I første omgang forkastet de 5-årige byggeherrene forslaget, og det måtte bearbeides. Banens kurvede form var så komplisert at den måtte støpes av et profesjonelt firma.

I Kernehuset har ikke barna deltatt i styringsgruppemøter på grunn av sin alder, men hele "piratgruppen" har fungert som en stor styringsgruppe. Barna har vært ivrige etter å leke, utvikle og ta del i REBUS-prosjektet.

Slik ble det

Banen ble innviet på barnehagens årlige sommerfest. Barna har fått nye muligheter for lek og utfoldelse på lekeplassen gjennom etableringen av vannbanen, og utfordringen med vann på lekeplassen er godt ivaretatt av personalet. Banen brukes hele året som bilbane, vannbane og motorbane. Selve rennen er støpt i betong og satt sammen med trekar, som fungerer som elver, fossefall og vaskehall.

Kernehuset barnehage, Danmark

Jørgen Horskærvej 5

9430 Vadum

Telefon: +45 98 27 13 82

Søppelbøtter i fellesarealene

Haugerud skole er en ungdomsskole for 8.-10. klasse med i alt 340 elever. Hele 9.-klassetrinnet, fire klasser med elever i 15-års alderen, i alt 120 elever, deltok i prosjektet.

Allerede i det første møtet med elever og lærere som deltok i prosjektet viste det seg at det var samsvar mellom deres umiddelbare beskrivelse av hva som var bra og mindre bra ved skolen. Registreringene underbygde at det var mer enn nok å ta tak i.

Etter få måneder førte flere uheldige omstendigheter av overordnet karakter til brudd i den gode prosessen. Langvarige brudd kan være lærerike, men er selvfølgelig ikke ønskelige. Arbeidet med å gjenopprette entusiasmen og interessen for, og gjennomføringen av, prosjektet var krevende for alle de involverte; elevene, skoleledelsen, lærerne og arkitekturpedagogen.

Takket være stort engasjement fra skoleledelsen, prosjektets kontaktlærer og elevene i styringsgruppen ble prosjektet gjenopptatt og målene – som var blitt revidert underveis – ble nådd.

Prosjektet la stor vekt på demokratiske prosesser.

Arbeidet underveis

Alle elevene deltok på en gåtur sammen med arkitekturpedagogen, både innendørs og utendørs på skolen. En representant fra skoleeier deltok også. Registreringene ble grundig dokumentert med fotografier som dannet grunnlaget for det videre arbeidet med hva elevene ønsket å endre. Skolen bar preg av å være nedslitt, og elevenes ønsker viste tydelig at maling av klasserom og fellesarealer, samt utskiftning av alle typer inventar var høyt prioritert. Etter at registreringen var avsluttet, viste det seg at skolen skulle rehabiliteres innvendig. Dette omfattet maling av klasserom, nye møbler, nytt laboratorium og renovering av kantinen. I de månedene rehabiliteringen varte, var det mindre fokus på REBUS-prosjektet.

Fordi svært mange av elevenes ønsker for REBUS-prosjektet ble gjennomført under rehabiliteringen, ble fokuset endret. Alle skolens elever ville nå konsentrere seg om å holde de nyoppussete fellesarealene ryddige og ordentlige. De opprinnelige registreringene viste nemlig at det manglet søppelbøtter i alle fellesrom.

Det ble laget en kort PowerPoint-presentasjon til bruk i de fire klassene som viste forskjellige egnede design for søppelbøttene til bruk i skolens fellesarealer. Farger, brukervennlighet og pris avgjorde klassenes valg.

Elevene i styringsgruppen spilte en viktig rolle gjennom hele prosjektet, ikke minst i diskusjonen rundt de mange fremsatte forslagene som varierte fra søppelbøtter til hvilerom for elevene.

Slik ble det

Arbeidet med prosjektet stanset opp da det store renoveringsprosjektet ble satt i gang, men det kom i mål med nye søppelbøtter og økt kunnskap om demokratiske systemer i praksis.

Resultatet av REBUS-prosjektet understreket betydningen av ryddighet og orden på skolen og det felles ansvaret for dette. Slik fikk prosjektet en tilleggsdimensjon, en merverdi, som var i tråd med en av skolens målsetninger.

Haugerud skole, Norge

Tvetenveien 183

0673 Oslo

Telefon +47 2279 3380

Nytt inventar i fellesarealet

Hellerud er en videregående skole med forskjellige studieretninger. Skolen har cirka 600 elever i alderen 17-19 år. Noen få elever fra studieretningene Medier og kommunikasjon og Bygg- og anleggsteknikk deltok i prosjektet.

I prosjektet ønsket elevene å arbeide med et ubenyttet fellesrom utenfor kantinen. De ønsket å male, møblere, flislegge og også utvikle skolens eksisterende intern-TV. Elevene fra Bygg- og anleggsteknikk skulle utføre det bygningsmessige arbeidet, mens elevene fra Medier og kommunikasjon skulle stå for produksjon av innholdet på intern-TVen; tekst, bilder og musikk. Her skulle elevene for eksempel kunne lese hva som var på menyen i kantinen og hvilke faglige prøver som ble avholdt samme dag. Omfanget av arbeidet viste seg dessverre å være for omfattende. Fokuset under prosjektet ble derfor flyttet til noe som var mer håndterlig; møblering av en korridor utenfor klasserommene til Medier- og kommunikasjon.

Arbeidet underveis

Sammen med arkitekturpedagogen, en representant fra skoleledelsen og skoleeier, ble det foretatt en registrering av innendørsarealet. Disse ble dokumentert med fotografier og deretter lagde elevene PowerPoint-presentasjoner.

Styringsgruppen bestod av de elevene som deltok i prosjektet, arkitekturpedagogen og en representant fra skoleeier. Det var vanskelig å formidle arbeidsprosessen til de øvrige elevene, fordi de to studieretningenes skoledag artet seg så forskjellig. Noen elever var i klasserom, mens andre var i verksteder.

Elevene fra Bygg- og anleggsteknikk kom med mange idéer til hva som kunne gjøres. Idéene ble diskutert frem og tilbake mellom elevene og en representant fra skoleeier. Elevene hadde store forventninger, men dessverre var en del av forslagene deres for omfattende i forhold til den tiden og økonomien prosjektet hadde til rådighet.

Sammen med arkitekturpedagogen og representanten fra skoleeier besøkte elevene en leverandør som spesialiserte seg på moderne skoleinventar. Elevene diskuterte med en interiørarkitekt hvilke møbler som kunne være egnede. De hadde stor innflytelse på innkjøpene som ble gjort, og bestemte at det skulle investeres i nytt fargerikt inventar til gangen utenfor Medier og kommunikasjon. I utgangspunktet var gangen mørk og trist og minnet om en tradisjonell institusjonskorridor.

Slik ble det

Elevene hadde designet og etablert et sted hvor de kunne møtes for å lese, slappe av og være sammen. Innvielsen fant sted en sen høstdag. Alle elever og lærere var begeistret over resultatet, og elevene som hadde deltatt i prosjektet satte stor pris på den gode mottakelsen.

Hellerud videregående skole, Norge

Wilh. Stenersens vei 6
0671 Oslo
Telefon: +47- 22 76 05 00

Innredning av fleksibelt fellesrom

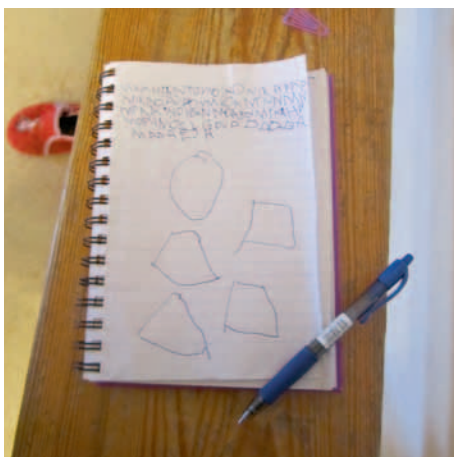

Ved prosjektets start hadde barnehagen cirka 80 barn i alderen 1-5 år, fordelt på fem avdelinger. Arbeidsgruppen rundt prosjektet bestod av tre pedagoger og 15 barn i alderen 3-5 år fra forskjellige avdelinger.

Gjennom prosjektet har hele barnehagen arbeidet med lekekroken, barnehagens fellesrom, som brukes mest til gymnastikk og lek.

Arbeidet underveis

Sammen med arkitekturpedagogen har arbeidsgruppen arbeidet både med rommets form og proporsjoner, størrelse og målestokk, funksjon og innredning. Det har de gjort gjennom øvelser på stedet, og gjennom å arbeide med skisser og modeller. Barna har blant annet sammenliknet formen på rommet med geometriske figurer som sirkler, trekkanter, firkanter og rektangler. Ved hjelp av kroppen sin og med målebånd har de gjort oppmålingsøvelser. De har øvet seg på å orientere seg på en plantegning.

Barna har erfart og øvd seg på demokrati i praksis. Arbeidsgruppen har i løpet av prosjektet hatt korte møter hvor både voksne og barn har hatt mulighet til å komme med sine egne synspunkter, og diskutere forskjellige løsninger, for å komme videre i prosjektet. Forslag til forbedringer er valgt ut i fellesskap.

En fargekonsulent i et malerfirma ble knyttet til prosjektet da fargene i rommet skulle velges. Konsulenten skulle arbeide både med barna og de voksne. Gjennom konkrete eksperimenter undersøkte de hvordan forskjellige farger og lys påvirker et rom. Barna undersøkte hvorfor fargene oppfattes forskjellig. Hvorfor ser en farge annerledes ut når den holdes i lyset foran et vindu, i motsetning til lenger inne i rommet hvor det er mørkere? Hvorfor blir fargen blå plutselig grønn når fargene rundt endres? De undersøkte også hvordan forskjellig belysning i et rom kan påvirke inntrykket av rommet, og hvordan mønstre påvirker måten vi oppfatter rommets størrelse på. Barna fikk lov til å blande farger og utføre prøvemalinger før de bestemte seg for fire forslag til fargesammensetning som resten av barnehagen kunne stemme på.

Slik ble det

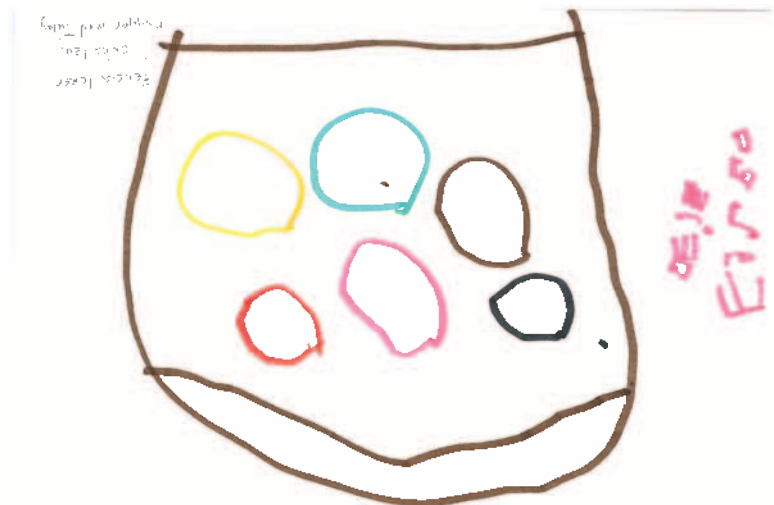
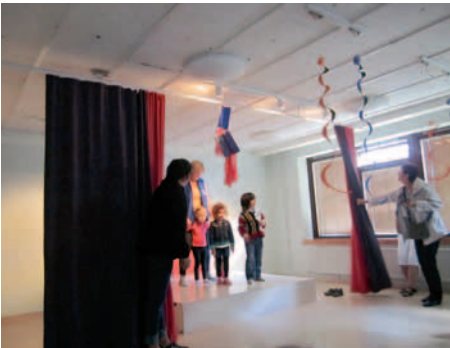
Lekekroken fikk en ny innredning, og farger og belysning har gjort det mulig å bruke rommet på en mer fleksibel måte. Barnehagens avdelinger har truffet beslutninger som samsvarer med barnehagens mål og læreplaner. Prosjektet har skapt et nytt aktivitetsrom som øker mulighetene for å bruke rommet på en mer fleksibel måte, slik at det kan oppfylle barnas behov for lek, kreativitet med mer.

Da forslaget var realisert og det nye rommet stod klart, ble det innviet for hele barnehagen, barnas foreldre og andre som hadde vært med i prosjektet. Arbeidsgruppen bestemte hvordan innvielsen skulle foregå. Barna holdt tale, klippet snorer, sang, serverte saft og popcorn og ga en kort introduksjon til hvordan rommet kan brukes til dans, musikk, teaterforestillinger og mye mer. Det ble også vist et lysbildeshow som viste arbeidet gjennom hele prosessen.

Skattegårdsvägens förskole, Sverige

Skattegårdsvägen 100
421 08 Västra Frölunda
Telefon: +46 31 366 45 90

Fantasibåt til barnehage og skole

Trekronerskolen og Solstrålen barnehage drives sammen. På skolen er det cirka 175 elever i 0.–7. klasse, og cirka 60 i barnehagen. Personalet er på cirka 40 ansatte. Alle barn fra barnehagen og skolen har medvirket i prosjektet fra start til slutt. Elevrådet har i hele perioden hatt en sentral rolle.

Trekronerskolen har et trivselsutvalg som består av elever, foreldre og personalet. I REBUS-sammenheng fungerte dette utvalget som styringsgruppe. Gruppen møttes etter skole- og arbeidstid, og barn og voksne var likeverdige parter i arbeidet. Elevene fra trivselsgruppen satt også i skolens elevråd.

Arbeidet underveis

Hvordan kunne trivslesutvalget best få trukket inn alle barna og deres ulike synspunkter i arbeidet? Elevrådet fikk ansvar for, sammen med styringsgruppen, å arrangerte en temauke. Uken ble innledet med en busstur til andre skoler, feriesenter og lekeplasser for å samle gode idéer. Etter dette var det temadager om trivsel og innredning, hvor alle arbeidet med prosjektet. Kommunens pedagogiske konsulent, som også deltok i styringsgruppemøtene, foreslo at det skulle lages en idévegg hvor alle kunne tegne og skrive om sine REBUS-idéer underveis i prosjektet. Idéveggen ble hengt opp og brukt både på temadagene og senere.

Med fokus på hvilke forandringer som skulle skje med skolens ute- og innemiljø, intervjuet elevene hverandre. De eldste elevene tegnet og snakket med de yngste barna i barnehagen og førskolen, de gikk turer på lekeplassen og diskuterte hva som var bra og hva de manglet. Førskolelærerne observerte de yngste barna; hva de gjorde, hvor de likte å være, og hva de lekte mest med. På alle temadagene var barna inndelt i grupper på tvers av alder. Det betydde at det var barn fra 3 år til 14 år i alle gruppene, samt førskolelærere og lærere.

Barnas observasjoner og diskusjoner ble illustrert visuelt: Det ble tegnet, malt, laget collager, bygget flotte modeller og laget 3D-forslag på PC. Temauken ble avsluttet med en stor utstilling, hvor ordføreren klippet snoren og holdt tale. På utstillingen stemte alle barna på hvilke idéer som var best, og derfor skulle med i styringsgruppens videre vurdering.

I månedene etter temauken arbeidet elevrådet og styringsgruppen med de forskjellige forslagene som hadde kommet inn. Båt var et gjennomgående tema i mange av forslagene som kom inn. Skolen har tidligere hatt to forskjellige båter på lekeplassen, men av forskjellige grunner var disse nå blitt fjernet.

Forskjellige typer båter ble diskutert – fra sjørøverskute via fiskebåt til yacht. Valget falt på en fantasibåt. Barna laget tegninger og modeller av hva båten kunne inneholde. Forslagene ble diskutert og vurdert opp mot prosjektets økonomi. Ved avstemning ble båtens innhold endelig bestemt; det viste seg å være mye viktigere for barna at båten hadde skjevt gulv enn at det inneholdt en sklie.

Slik ble det

De endelige arbeidstegningene ble utarbeidet av arkitekturpedagogen i samarbeid med skolens vaktmester og elevrådet. Alt arbeidet ble koordinert med kommunen og lekeplassinnspektøren. Da alle detaljene var på plass og alle materialer var bestilt, ble båten bygget av barnas foreldre på skolens årlige arbeidsdag. Båten er blitt et samlingssted, og brukes av både barnehagens yngste barn og skolens eldre elever. Båten gir mulighet for aktiv lek fra flere barn samtidig.

I prosjektet ble elevene i 6. klasse introdusert for 3D-programmet SketchUp. Senere har klassen valgt å bruke programmet aktivt i matematikktimene når det arbeides med målestokk og geometri.

Trekronerskolen og Solstrålen barnehage, Danmark

Skolevænget 3/3b

9690 Fjerritslev

telefon: +45 72 57 81 70

Fokus på registrering og idéutvikling

Trosterud skole har elever fra 1.-7.klasse. Skolen har cirka 370 elever. I prosjektet deltok alle fra 4. klassesertrinnet, cirka 46 elever og deres lærere.

Elevene ble introdusert for design og arkitektur gjennom bildemateriale fra en rekke skoler i Oslo. Dette ga inspirasjon, og ble ofte referert til i den videre prosessen. Elevene fikk også øve seg på "å se" bedre, og dermed fikk de øye på bygningsmessige detaljer ved skolen som de aldri hadde lagt merke til før.

Arkitekturpedagogen introduserte også begrepene demokrati og medvirkning for elevene; hvordan det fungerte i praksis og hvordan vi skulle dra nytte av denne kunnskapen.

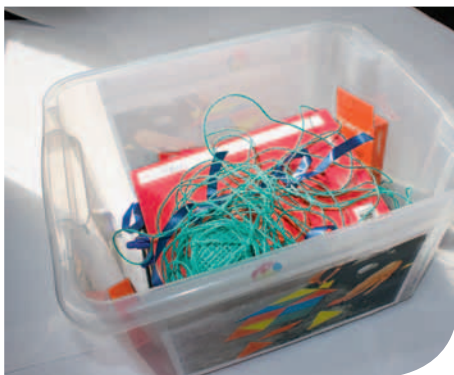
Den demokratiske valgte styringsgruppen bestod av åtte elever (fire var varamedlemmer), en arkitekturpedagog, rektor, en lærer og en representant fra skoleeier. Styringsgruppen stod for formidling og koordinering av prosjektet.

Arbeidet underveis

Selve prosessen kom godt i gang; det var nyttige registreringer og fine møter med elevene. Elevene, lærere og rektor var entusiastiske, og det var tildelt rikelig tid til å arbeide med prosjektet.

REBUS-kassen, en verktøykasse, ble innført i begge klassene. Den inneholdt fargeblyanter, saks, garnnøster til oppmåling, lineal, kritt og loggbøker. Kassen ble tatt ofte i bruk, spesielt under oppmålingsøvelsene ute i skolegården.

Arkitekturpedagogen arbeidet sammen med elever og lærere med å introdusere nye ord og begreper som uteplass, fasader, interiør og så videre, og elevene noterte flittig i loggbøkene.

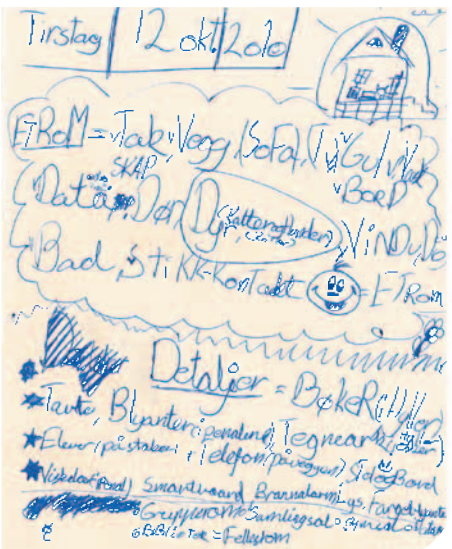
Elevene visualiserte sine idéer gjennom tegning og modeller, og tok bilder som dokumenterte prosessen. Guttene var spesielt opptatte av fotballbanen, hvor de ønsket å gjøre endringer. De ønsket seg blant annet høyere gjerde rundt banen fordi ballen ofte havnet ute på den taffikerte veien. Det var også et ønske om at fotballmålene skulle repareres.

Alle forslag til endringer og forbedringer ble drøftet i klassene. De fleste handlet om endringer som kunne komme så mange som mulig til gode. Flere forslag som var felles for medarbeidere og elever, viste seg å være for omfattende. Dette gjaldt for eksempel ønsket om nye toaletter. I løpet av prosjektet hadde arkitekturpedagogen et møte med en av skolens vaktmestere for å høre hans mening om elevenes forslag til endringer.

Slik ble det

Til slutt, og gjennom en veldokumentert prosess, valgte hver klasse fire forslag som ble presentert for styringsgruppen. Deretter ble den endelige beslutningen tatt: Nye brannsikre søppelkasser i skolegården.

Trosterud skole, Norge

Telefon: +47- 23 17 70 70

Tvetenveien 181

0673 Oslo

Eplehage i grøntområdet

Vadum skole er en skole for 0.-9. klasse, hvor det går cirka 410 elever. På Vadum Skole var det mellomtrinnet – cirka 160 barn i 4.-6. klasse – som deltok i REBUS-prosjektet.

Samtidig med at REBUS-prosjektet skulle gjennomføres, var det planlagt at skolen skulle bygges om. Et grøntområde som er omgitt av skolens ulike klasserom og undervisningslokaler, ville ikke bli berørt av ombygningen. Derfor ble dette stedet valgt for gjennomføring av REBUS-prosjektet.

Ved prosjektstart ble grøntområdet ikke brukt så mye, og det var ikke egnet til aktiviteter for elevene.

Det har i løpet av prosjektet blitt gjennomført REBUS-møter med elevene på mellomtrinnet og skolens personale. Av og til deltok også en representant fra den kommunale forvaltningen.

Arbeidet underveis

På Vadum Skole startet prosjektet med intro- og temadager i klassene. Her ble det fysiske miljøet diskutert på et generelt nivå, og det ble gjort fotoregistrering, holdt oppmålingskurs, og elever og lærere ble intervjuet. Det ble laget klasseplansjer som viste positive og negative elementer i det eksisterende området. Senere deltok alle elevene på mellomtrinnet på felles REBUS-temadager. Dagene ble brukt til å bygge modeller i målestokk 1:50 av skolens bygninger og grøntområdet. Det ble eksperimentert med å sette inn noen av de forslåtte elementene i riktig målestokk. Alle modellene ble så lagt fram, diskutert og til slutt stilt ut i skolens bibliotek.

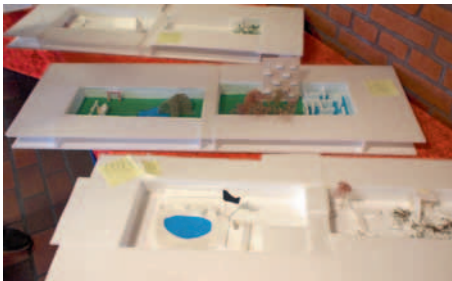
Senere i prosessen ble de konkrete forslagene diskutert i styringsgruppen og vurdert i forhold til prosjektets økonomiske ramme. Elevene i styringsgruppen har vært opptatte av å tenke utover egne ønsker gjennom hele prosjektet, og de har forsøkt å se de forskjellige forslagene som noe som skal komme flest mulig til gode. Denne evnen og øvelsen er blitt sterkere og sterkere i løpet av prosessen, og det har bidratt til mange gode diskusjoner og vurderinger rundt de forskjellige ønskene som ble fremlagt for grøntområdet.

Styringsgruppens valg falt på en eplehage hvor elever og lærere skal kunne plukke et eple hvis de blir sultne. I skyggen av trærne skal elevene kunne slappe av i en av hengekøylene, snakke med vennene sine eller bare ligge å lese en bok uten å bli truffet av et sleivspark i fotball. Elevene ønsket at hengekøylene skulle kunne brukes både i friminuttene og i timene.

Slik ble det

Selve prosessen med å etablere eplehagen foregikk i løpet av en arbeidsdag. Her jobbet entreprenører og elever side om side. Elevene jobbet blant annet sammen med en gartner fra kommunen. De gravde hull til trærne og plantet alle trærne selv. I denne prosessen fikk elevene ny lærdom om hvilke hensyn som må tas når nye trær plantes.

De nyplantede trærne var for svake til å bære hengekøylene. Stolpene til hengekøylene og solseilene ble derfor støpt i bakken av fagfolk. Måten stolpene ble plassert på, skapte nye muligheter. Nå kunne læreren for eksempel stå i midten og gi beskjeder eller undervise elever som lå eller satt rundt omkring i hengekøylene.

Etter en dags hardt arbeid kunne den nye eplehagen tas i bruk.

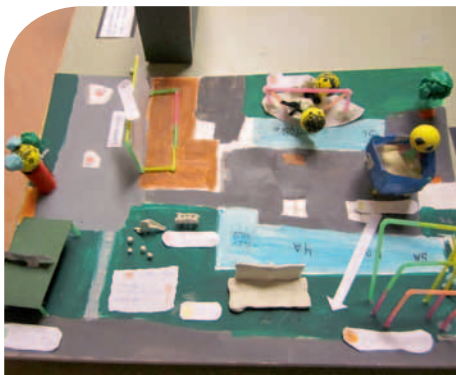
Vadum skole, Danmark

Søndermarken 29

9430, Vadum

Telefon: +45 99 82 44 50

Lekeutstyr og planter i skolegården

Ønneredsskolan er en skole med cirka 300 elever. 56 elever fra tre 5. klasser deltok i prosjektet, sammen med en ansvarlig lærer og tre assistenter.

Prosjektet handlet om den skolegården som 4.-9. klasse bruker. Elevene foretok en grundig undersøkelse av utemiljøet og presenterte senere tre forslag til forbedringer. Hele skolen deltok i avstemmingen.

Arbeidet underveis

Elevene har arbeidet individuelt i deler av prosessen. De har tatt i bruk loggbøker til å skrive og skissere i. Loggbøkene har blitt brukt som et verktøy for å dokumentere prosessen, men også til å kommunisere med arkitekturpedagogen og læreren, som med jevne mellomrom har samlet inn og lest det elevene har skrevet.

Etter registreringen kom klassene i fellesskap frem til bestemte områder i skolegården som de syntes trengte forbedring. Deretter arbeidet elevene i mindre grupper med å utarbeide forbedringsforslag for disse områdene. De tegnet, skrev og diskuterte. De besøkte andre skolegårder og lekeplasser, tok bilder og tegnet skisser. De tre klassene bygde hver sin modell av skolegården, hvor de forskjellige gruppene presenterte sine forslag. Modellene ble presentert og stilt ut i aulaen, og alle elevene i 4.-9. klasse stemte på de forslagene de selv ønsket at skulle realiseres. På bakgrunn av dette ble det satt opp en prioriteringsliste.

Slik ble det

Hinderløype og klatrestativ var nummer tre av forslagene på prioriteringslisten. Innenfor prosjektets økonomiske ramme kunne mesteparten av dette gjennomføres. Avslutningsvis ble det planlagt en skolegårdsdag hvor elever, lærere, arkitekturpedagogen og en representant fra forvaltningen sammen ryddet, malte og plantet i skolegården.

Klassene har senere fortalt andre om skolegården sin og arbeidet med prosjektet. Voksne REBUS-deltakere fra Norge og Danmark har vært på studiebesøk på skolen. Det samme har landskapsarkitektstudenter. Representanter fra arbeidsgruppen har også deltatt på en messe hvor de stilte ut materialene og fortalte om prosjektet.

Önneredsskolan, Sverige

Juteskärgatan 3
421 59 Västra Frölunda
Telefon: +46 31 366 45 50

Møblering av uteområdet

Øraker skole er en ungdomsskole med cirka 340 elever. Halvparten av 8. klassetrinn, cirka 60 elever i 14-års alderen, deltok i prosjektet.

De 60 elevene konsentrerte seg om skolens uteområde. Dette var i tråd med ledelsens ønske om et sted å være for de elevene som ønsker å være i aktivitet, men også for dem som ønsker å sitte på en benk i solen. Flere av elevgruppene ønsket å arbeide med forslag rundt bruken av et skogområde i utkanten av skolegården. Underveis i prosessen viste det seg imidlertid at området mest sannsynlig skulle benyttes til en utvidelse av skolens bygningsmasse.

Arbeidet underveis

Elevene hadde etter en veldokumentert gåtur, svært få ønsker til endringer innendørs på skolen. Gjennomgangen av skolens uteområde viste imidlertid at det var mange ønsker om forbedringer av uteområdet; alt fra nye basketballnett, flere blomster og paintballbane, til møblering av atriet.

Valget av medlemmer og varamedlemmer til styringsgruppen ble gjennomført så realistisk som mulig i forhold til for eksempel et lokalvalg; det var mange representanter å velge mellom, hemmelig avstemning, "stemmeurner" og strenge regler for når stemmesedlene var gyldige.

Diskusjonene i styringsgruppen var lange og gode, og elevene var dyktige til å uttrykke seg og mottakelige for argumenter. Kort sagt – møtene var gode eksempler på demokrati i praksis. Alle fikk mulighet til å fremme sine synspunkter, men flertallet avgjorde valget; det ble ikke en paintballbane, men møblering av atriet.

Rektor møtte i styringsgruppen sammen med en av skolens lærere. Dette var av stor betydning for gjennomføringen av møtene, og oppfølging av de beslutningene som ble tatt. Ytterligere to lærere deltok i prosjektet. Det var enkelt å komme i kontakt med rektor og lærere både per e-post og telefon.

Arkitekturpedagogen og noen av elevene besøkte en leverandør av utemøbler, og elevene tok bilder, målte opp og skrev ned priser på de møblene de selv mente passet best. Deretter ble det laget en bildepresentasjon for alle elevene, atriet ble målt opp, og alle arbeidsgruppene utarbeidet en møbleringsplan. En brannansvarlig fra skoleeieren, Undervisningsbygg, informerte om hvor møblene kunne stå og ikke stå, slik at de ikke sperret for rømningsveiene.

Slik ble det

Noen av elevene var med på å sette møblene på plass i atriet, og de oppdaget raskt at møbler i full størrelse – og tre dimensjoner – er noe annet enn å lage en møbleringsplan i to dimensjoner og målestokk 1:50. Det ble derfor tatt noen raske beslutninger om ny plassering av møblene. Alle skolens elever ble invitert til åpningen av det "nye" atriet, hvor det ble holdt taler og klippet snor.

Øraker skole, Norge

Lilleakerveien 60
0284 Oslo
Telefon: +47 22510260

Fugler som tema

Östra Palmgrensgatans førskole har fire avdelinger med cirka 80 barn i aldersgruppene 1-3 år og 3-5 år. En førskolelærer og cirka 20 barn i alderen 4-5 år deltok i prosjektet.

Gjennom dette prosjektet har barnehagen utviklet og skapt flere muligheter for barna til å ha aktiviteter på nabolomtten som eies av kommunen. Barnehagen har derfor samarbeidet med park- og naturforvaltningen for sammen å skape lekemiljøer mellom busker og trestammer, samt en felles samlingsplass. Barnehagen har også valgt å la temaet fugler inngå som en del av arbeidet med prosjektet.

Arbeidet underveis

Med temaet fugler som utgangspunkt undersøkte barna sammen med arkitekturpedagogen sitt eget utemiljø, og kom med forslag til hvordan de kunne skape gode steder for fugler på lekeplassen.

Ved hjelp av luftfoto og kart over området så barna på sin egen lekeplass på samme måte som fuglene ser den. De lånte pedagogisk materiale fra Naturhistorisk Museum for å lære mer om fugler. Barna lagde collager, skulpturer og bygde modeller av fugler og fuglereder, og de bygde fuglekasser som ble satt opp i lekeplassens nye "fugletre".

Slik ble det

Barnehagen har diskutert og utviklet sitt utemiljø. I denne prosessen har de kommet frem til at barna har bruk for mer plass til utendørs lek og andre aktiviteter. Gjennom samarbeidet med park- og naturforvaltningen, har de nå fått adgang til et område utenfor barnehagens lekeplass, som de kan fortsette å bruke til en rekke gode uteaktiviteter.

Basert på det pedagogiske arbeidet i barnehagen og barnas behov, har barnehagen fått til en bedre utnyttelse av selve lekeplassen. Barnehagen kan fortsette å arbeide med temaet og utvikle det på ulike måter. Det kan bygge en eller flere fôrautomater til å henge opp i fugletreet, eller det kan bygges et fuglebad et sted på lekeplassen.

Barnehagen har flere tanker om hvordan den vil arbeide videre med temaet fugler. Et webkamera vil bli plassert i en av fuglekassene slik at barna kan følge med på hva som foregår der inne. Hvem flytter inn? Hvor lang tid tar det før eggene klekkes? Hva mates fugleungene med? Hvor lang tid tar det før ungene forlater fuglekassen?

Östra Palmgrensgatan förskole, Sverige

Östra Palmgrensgatan 38
426 05 Västra Frölunda
Telefon: + 46 31 366 14 85

Prosjektpartnere

Sverige

Göteborgs Stad lokalförvalningen – Lead Partner

Göteborgs Stad kulturförvaltningen

Västra Göteborgs stadsdelsförvaltning

Göteborgs Stad Center för skolutveckling

Försäkrings AB Göta Lejon

Ale Kommun Tekniska förvaltningen

Kultur i Väst

Movium – SLU:s tankesmedja för hållbar stadsutveckling, Sveriges lantbruksuniversitet

Hanverkscentrum/Målarmästarna

Norge

Undervisningsbygg Oslo KF (medfinansierer)

Oslo Forsikring AS

Utdanningsetaten i Oslo

Danmark

Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM

Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Århus Universitet, DPU

Jammerbugt Kommune

Aalborg Kommune

Inspirasjonsliste

- Adams, Eileen:
Shaping Places – Built Environment Design Education, 2006
- Austrin, Benny D og Merete Sørensen
Æstetik og læring, grundbog om æstetiske læreprocesser, 2010
- Arnér, Elisabeth og Tellgren, Britt:
Barns syn på vuxna – att komma nära barns perspektiv, 2006
- Børnekulturens Netværk:
Børn Rum Form, Arkitektur og design for begyndere, 2010
- Cold, Birgit:
Her er det godt å være - om estetikk i omgivelsene, 2011
- Daram, Lisa og Eriksson, Claes:
Vår tids skola – hur ska den byggas? En konferens, en hearing och tre rekommendationer, 2008
- De Coninck-Smith, Ning:
Barndom og arkitektur, Rum til danske børn igennem 300 år, 2011
- de Laval, Suzanne:
Arkitektur i skolan – för att se världen med nya ögon, 2007
- Engdahl, Ingrid og Ärlemalm-Hagsér, Eva:
Barns delaktighet i det fysiska rummet, Svenska OMEP:s utvecklingsprojekt med stöd av Allmänna Arvsfonden, 2010
- Eriksen, Aase:
Skolen som et lærested og et værested, 1996
- Eriksson, Susanne (red):
Skolkonstboken 2006
- Hansen, Mogens og Nagbøl, Søren:
Det ny skoleliv: om krop, rum, bevægelse og pædagogik.
- Hart, Roger A:
Children's Participation: The Theory and practice of Involving Young People in Community Development and Environmental Care, 1997
- Haukelien, Heidi og Holsen, Terje:
Evaluering av BUSMI-prosjektet. 2004
- Hägerström, Sofie og Schulman, Vera:
RUM - en bok om arkitektur och samhällsplanering, 2006
- Herrman, Margaretha:
Det är upp till er hur det ska bli- att följa en renoveringsprocess i skolmiljö, 2009
- Hodneland, Kari Bjørka:
Room for Children's Participation? Reflections on Communicative Practice in an Educational Context, 2007
- Kindenberg, Ulla:
Skolans arbetsmiljöhandbok – för alla i skolan, 2005
- Kjærvang, Ulla, DCUM:
Æstetik ja tak, 2003
- Laaksonen, Esa och Räsänen, Jaana:
Playce - architecture education for children and young people, 2006
- Larsen, Kristian (red)
Arkitektur krop og læring, 2005
- Lenninger, Anna:
Barns plats i staden, 2008
- Lenninger, Anna og Titti Olsson:
Lek äger rum – planering för barn och ungdomar, 2006
- Lindskov, Jannie Moon og Skipper, Heidi, DCUM:
Børnemiljø og læreplaner – Idéer til at skabe sammenhæng 2011

- Märcher, Anne, DCUM
Verdens smukkeste skole – for evigt, 2010
- Mohlin, Helene m fl.
Plats för kunskap, 2012
- Nagbøl, Søren:
Bevægelse- og oplevelsesrum skole, 2011
- Nordenfors, Monica:
Delaktighet – på barns villkor?, 2010
- Nuikkinen, Kaisa:
En sund och trygg skolbyggnad, 2005
- OWP m fl:
The third teacher, 79 ways you can use design to transform teaching & Learning, 2010
- Schürer Alan:
Utveckling av skolmiljöer – aktiviteter och mening i småskaligt arbete, 2006
- Sommer, Dion m.fl:
Child Perspectives and Children's Perspectives in Theory and Practice, 2010
- Svennberg, Mie og Teimouri, Mania:
Barns rätt till staden- om arkitekturpedagogik som demokratisk metod i Göteborg, 2010
- Teimouri, Mania m fl.
Trygghetsvandringar ur barns perspektiv Erfarenheter från fyra pilotprojekt Steg för steg manual, 2011.
- Törnquist, Anna:
Skolhus för tonåringar – Rumsliga aspekter på skolans organisation och arbetssätt, 2005
- Vilbøl, Henrik
Børns uderum, 2003
- Barn tar plats Dokumentation från konferensen 25 mars 2010, 2010 www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/konferensdokumentation/Barn_tar_plats_sida.pdf
- Council of Europe:
Children, Participation and Projects – How to Make it Work! 2004
- Locus, tidskrift för forskning om barn och ungdomar Tema:
Plats och lärande, 4/2007
- Nordisk Ministerråd:
Modeller for barns medvirkning – en eksempelsamling. 2009
- Pedagogiska Magasinet, Tema:
det sitter i väggarna Nr 1 2008
- Eksamensarbetar:
Berge, Joel og Wannorskog, Anna Sofia:
Vår skolgård! Arkitekturpedagogik som metod för att göra elever delaktiga i en designprocess, 2012, pdf att ladda ned:
<http://publications.lib.chalmers.se/records/fulltext/159193.pdf>
Lindgren, Maria og Åberg, Julia:
Det här är min skolgård : tillvägagångssätt för medbestämmande och ökad trivsel i skolmiljön, 2012, pdf att ladda ned:
<http://stud.epsilon.slu.se/4309/>
Vi har ju en skolgård!« : ett gestaltungsförslag framtaget för och med högstadielärover, 2012, pdf att ladda ned:
<http://stud.epsilon.slu.se/4306/>
- Hjemmeside:
www.arkitekt.se/arkis
www.arkitekturpedagogen.se
www.Barneombudet.no (Barneombudet, Norge)
www.bo.se (Barnombudsmannen, Sverige)
www.dcum.dk (dansk Center for Undervisningsmiljø)
www.dac.dk/da/dac-learning (Dansk Arkitektur Center)
www.kulturivast.se/arkitektur/arkitekturboxen
www.kulturivast.se/sites/default/files/trygghetsvandring_bok.pdf
www.playce.org
www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=23655
(bekendtgørelse om elevråd i folkeskolen)
www.utomhuspedagogik.se
www.uvm.dk (Ministeriet for børn og undervisning, Danmark)

REBUS

Reisen til en bedre skole

Målet med denne guidelinen er å inspirere til å arbeide med endringer av de fysiske omgivelsene i barnehager og på skoler.

For så vel barn, unge, lærere, førskolelærere, skoleeier, skolens ledelse og foreldre, vil denne guidelinen kunne være et verktøy for å sette i gang med et REBUS-prosjekt.

Guidelinen er et resultat av et interskandinavisk Interreg IVA prosjekt som delvis er finansiert via EU-midler. Det er gjennomført 12 pilotprosjekter i barnehager, på grunnskoler, ungdomsskoler og videregående skoler i Danmark, Sverige og Norge.

Guidelinen inneholder prosjektene i forskjellige faser, tips og idéer til hvordan det kan arbeides for å øke kunnskapen om de fysiske omgivelsene og erfare medvirkning i praksis.

Velkommen på reisen til en bedre skole!

Göteborgs Stad
Lokalförvaltningen

UNDERVISNINGSBYGG

dcum.

Dansk Center for Undervisningsmiljø
Danish Centre of Educational Environment

REBUS

EUROPEISKA
UNIONEN
Europeiska
regionala
utvecklingsfonden

Interreg IVA

ÖRESUND – KATTEGAT – SKAGERRAK